

# OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“



## Levenseenheid

„Nadert tot God, en Hij zal tot u naderen. Reinigt uw handen, zondaars, en zuivert uw harten, gij, die innerlijk verdeeld zijt.“

Jac. 4 : 8.

### Chaos is verwijdering van God.

Als één van de vruchten van aardse wijsheid heeft Jacobus aangewezen: chaos, wanorde, onvrede en allerlei kwade praktijken. Op dat woord wanorde en de oorzaak, die er achter ligt, borduurt hij in hoofdstuk 4 verder. En hij gebruikt grote woorden. Hij spreekt zelfs over oorlogen en veldslagen. Wij zouden vandaag zeggen: het was er moord en doodslag. En waaruit komt dat nu voort? Laten de geadresseerden eens een antwoord geven op de vraag naar de herkomst van al die narigheid, die ze meemaken.

Botsingen en conflicten in het leven komen meestal niet voort uit de zaak, waarover gestreden wordt, maar er liggen diepere oorzaken. Achter de punten waarover publiek gestreden wordt, liggen vaak andere zaken.

Jacobus zal de verstrooiden wel helpen in hun beantwoording. De oorzaak moeten ze zoeken in zichzelf. De ellende komt van binnen uit. Daarmee wordt ons geleerd, dat het niet zit in eideloze twistgesprekken en nooit eindigende rechtsgedingen. Daar komen zelden oplossingen door tot stand. Men maakt ook in de kerkelijke wereld zelden een polemiek mee, die bevredigend eindigt. Want natuurlijk heeft ieder wel op één of meer punten gelijk en natuurlijk zijn allen overtuigd van hun goed recht en natuurlijk moet je door-strijden voor de „goede zaak“, die we zo gemakkelijk verbinden aan het recht van Hem, die zijn eigen recht bedient. Velen gaan met hun gelijk het graf in.

Jacobus slaat de strijd, die met oorlogen en veldslagen gepaard gaat, een vechterij, waarbij men desnoods over lijken gaat, de bodem in, als hij aanwijst: het zijn de kwade begeerten, die in de leden huis houden en in de mensen woeden. Die begeerten werken als een kneedbom, als een verborgen organisatie, die het eigen leven ondermijnt en de samenleving onmogelijk maakt.

Bovendien ging dit alles bij de ontvangers van deze brief nog met bidden gepaard. Maar wie zo bidt, ontvangt niet. Want die misbruikt de oren van God. Hij wordt er moe van naar zulken te luisteren.

Het is vriendschap van de wereld. En die is tevens vijandschap tegen God.

Want in al de strijd, de onvrede, in de begeerten, die in het leven der christenen in de verstrooiing aanwezig waren, hadden ze zich verwijderd van God. Ze waren van Hem weggegaan.

### Tot God naderen.

Daarom roept Jacobus met grote hartstocht op weer terug te gaan tot God en zijn nabijheid te zoeken.

Nadert tot God en Hij zal tot u naderen.

God naderen: dat is een uitdrukking, die we kennen uit het Oude Testament. Het zijn daar de priesters die tot de bediening in het heilige geroepen werden.

Zij mochten tot God naderen. De voorhof is voor het volk, maar de zonen van Aäron mogen voor Gods aangezicht verschijnen.

Jacobus roept allen op tot God te naderen en voegt er de belofte aan toe: Hij zal tot u naderen.

Dat schijnt een vreemd, een gewaagd gebod te zijn. Wij eerst naar God en dan Hij naar ons? Is dat niet de orde des heils omkeren? Is dat niet heel het geestelijk leven op de kop zetten? Het is immers een van de meest wezenlijke overtuigingen van ons leven, dat het alles van God moet komen?

God moet mij tot Zich trekken.

God moet mij verlossen uit de klauwen van de vijand.

God moet mij bezielen met kracht van zijn Geest.

God moet mij heiligen, reinigen, redden.

God is toch de eerste en de laatste, ja, Hij is de enige. Dat is het rustpunt van ons hart: Niets uit mij, het is al uit Hem.

Maar Jacobus komt tot mensen, die deze waarheid hebben verkeerd in luiheid en werken-loosheid. We laten ons soms heerlijk koesteren in de zon van Gods genade en we laten ons lui voortdobberen op het weten van zijn welbehagen. Maar intussen voeren de begeerten strijd in onze leden. En daarom komt Jacobus ons bij de schouder grijpen en in onze gezapige, slome rust slingert hij met kracht zijn profetisch woord:

Nadert tot God. Hij beschuldigt en verwijt: gij zijt van God weggegaan. Gij hebt Hem losgelaten.

De oorzaak ligt in u zelf. En de weg tot herstel is de weg terug, die weg, die wij mensen moeten gaan: door heel de bijbel heen en ook bij Jacobus vinden we deze waarheid: God is niet bij u, omdat gij u niet tot Hem keert.

Als er geklaagd wordt over geestelijke schraalheid, over ingezonkenheid van geloofsleven, als iedereen het heeft over de moeiten, die er zijn, als we geen weg uit de zwaarigheden meer weten, als we een wijs woord willen zeggen over alle strijd en twist, over de oorlogen en veldslagen, die ook in de gemeenten soms woeden, dan is er, God zij de dank, één apostel die het mes er in zet en die duidelijk de oorzaak aanwijst: de menselijke onwil, zich aan de Here geheel gewonnen te geven. Als we tevreden zijn met onze onmacht, als we het hoofd in de schoot willen leggen en ons lijdelijk neerzetten bij de rommel en in eigenwillige berusting en lafhartige overgave zeggen: wij kunnen er niets meer aan doen, dan scheurt Jacobus die lijdelijkheid aan flarden en roept ons toe: Nadert tot God. Keert weder tot Mij. God zelf roept het ons toe. God nodigt ons de zelf-geschapen afstand niet te laten bestaan.

Gij dringt ons op te staan en naar de Vader te gaan. En als we Hem weer zoeken, dan zullen we ontdekken, dat we al lang gevonden zijn.

Als we op weg gaan, bemerken we dat Jezus Christus de weg is, die naar het leven leidt.

Als we naderen, zullen we ondervinden, dat Hij zeer nabij is. Als we jagen om dat te grijpen, zullen we zien dat we daartoe door Hemzelf gegrepen zijn.

### Rein van hand.

Jacobus is er de man niet naar het hierbij te laten. Dat is zijn algemene oproep: Nadert tot God.

Maar onmiddellijk daarna zegt hij, waarin dat openbaar moet komen. Ik denk, dat Jacobus wel in gedachten zal gehad hebben, wat ps. 24 zegt: Wie zal klimmen op de berg van de HERE,

### INHOUD

Levenseenheid	Z. G. v. O.
Rondom het drama van Nieuw Guinea (VI)	C. V.
„Cursus en Credo“ (II)	H. J. S.
Gereformeerde politiek	R. H. B.
Boekbespreking	J. B. en A. P.
Persschouw	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

en wie zal staan op de standplaats van zijn heiligheid Die onschuldig van handen en rein van hart is; (vs. 3, 4a. Vert. N. H. Ridderbos).

Dat eerste zou ook een farizeeër willen zeggen en een joods wetgeleerde zou met instemming knikken. Want handen reinigen betekent in de joodse gedachtengang: voor het eten je handen wassen, rituele reinigingen verrichten. En een zondaar heet hij, die zich niet aan deze verordeningen onderwerpt. Niet daarom allereerst is men zondaar, omdat de wet overtreden wordt, maar omdat de farizeese interpretatie van de wet niet wordt waargenomen.

Jacobus bedoelt dit rein, onschuldig van hand ziet op de levensdaden, op de woorden, die gesproken worden, op de doelstellingen die inzet zijn van de strijd, op de wijze, waarop die strijd gevoerd wordt.

Zuiver van hart, dat spreekt over de diepste gronden van ons leven, over de gezindheid van onze levenskern.

Op de vraag: hoe komt een mens zo ver van God? wordt hier het ondubbelzinnig antwoord gegeven: Omdat wij onze hand tot een werktuig voor onrecht en boosheid lenen, omdat ons hart innerlijk verdeeld is.

### Het éne willen.

Iemand heeft heel mooi de reinheid van hart en leven getypeerd, toen hij zei: dat is: één ding willen. Dat is afstand doen van alle tweespalt, van alle gespletenheid en het éne willen. Dat is vasthouden aan onze Maker, die ook onze Man wil zijn. Dat is geen echtbreuk plegen en loslaten de vriendschap van de wereld.

De wereld. Jacobus sprak er eerder over: onszelf bewaren voor de wereld. Die wereld is naar het woord van Johannes: de begeerte van het vlees, de begeerte der ogen en een hovaardig leven. Het zich uitleven in woede en twist, het laten voortjagen van de pen over het papier om de ander te raken, het vernietigend woord, dat we spreken, de hartstocht, waarmee we anderen onmogelijk maken, het begeren naar het goed van de ander, het zich laten leiden door wat we zien, dat is vriendschap zoeken van de wereld.

Voorts: het strijden in de stijl van deze wereld, het hanteren van de wapenen van Gods vijanden.

Dat zijn niet meer vergeeflijke zwakheden, die nog in ons overgebleven zijn, tegen onze wil, maar Jacobus noemt dat met grote scherpste: vijandschap jegens God, dubbelhartigheid, gespletenheid.

De vraag kan gesteld: moest dat nu zo? Hebben deze mensen dat verdiend? Kon dat niet anders? Mag Jacobus wel zulke scherpe woorden gebruiken aan het adres van mensen, die onderling wat ruzie gemaakt hebben?

We zullen niet vergeten, dat het Jacobus' ijver voor God is, die hem zo doet schrijven.

God is de machtige Schepper van des mens geest en hart en mond. Met de tere zorg van zijn Drieëenheid heeft Hij ons de levensgeest gegeven. Met als enig bedoelen: God alleen wil onze liefde, ons hart, de genegenheid van onze geest en al onze krachten.

God wil niet één hand, maar beide handen.

God wil onze beide voeten. God is niet tevreden met de helft van ons hart, met een beetje, met één dag in de week, met een uurtje per dag, maar Hij wil ons helemaal. Hij is jaloeers. Hij wordt afgunstig. Hij kan het niet verdragen, dat zijn schepselen van Hem worden afgetrokken, dat wij ons hart verliezen aan de machten, die van Hem afvoeren.

Hij laat zijn kinderen niet over aan de vriendschap van de wereld, aan het overspel met de afgoden. Hij geeft ons niet zó maar prijs.

Na Golgotha en Pasen begeert Hij met te meer kracht onze geest. Daartoe zond Hij ons Zijn Geest om ons te leren: één ding te willen. Ons te geven aan dat ene: hier te werken, hier te zijn, hier te leven tot eer van Hem, die ons schiep en verlost.

#### Levensseenheid.

We worden teruggeroepen van onze vele wegen naar de ene weg des Heren, van onze vele druktes naar het ene nodige, van onze vele ellendigheden en twisten naar de ene vrede.

Hij wijst met nadruk de bron aan, waaruit zoveel vuil water omhoogspuit. Het is terecht. Daarom is er ingezonkenheid van geloofleven, omdat we hebben afgeleerd het ene te willen. We willen wel godsdienstig en kerkelijk zijn, we willen wel naar de kerk gaan, wel belijdenis doen, maar daarbij, daarnaast willen we vasthouden aan onze zaak-

jes, aan onze verboden pleziertjes, aan onze geniepige zonden, aan onze kwade gewoonten en lege begeerten.

We mogen niet klagen, dat God zo ver weg is en dat we zo weinig van zijn nabijheid merken. God roept ons toe, terug te keren, tot Hem te naderen, onze gespletenheid, ons gedeeld-zijn te laten varen.

Met de belofte daarbij: Hij is nabij een ieder, die tot Hem zucht. Hij troost het hart, dat schreiend tot Hem vlucht. Hij reinigt de hand, die uitgestoken werd om houvast, Hij richt onze voet op het effen pad, Hij maakt in zijn spoor onze gang en treden vast.

Omdat Hij, die deze eis stelt, zelf tot ons gekomen is in Christus Jezus, onze Here.

Hij, die onze dubbelhartigheid haat, belooft ons een verenigd hart, een opgeruimd leven. De Vader, die zijn kinderen thuisroept, loopt hen reeds tegemoet: Hier ben Ik, om te helpen, te steunen op de weg naar Mij.

Wij zijn Gods vrienden, indien wij doen wat Christus ons gebod. Wij zijn Christus' bruid, omhangen met de bruidstooi van zijn door levensoffer verdiende gerechtigheid.

Daarom is er wezenlijk maar één keus mogelijk: de keuze vóór deze God, die met jaloeersheid onze geest, ons hart, onze hand, onze mond begeert.

Deze eis: zuivert het hart, leidt tot het gebed:

Neig mijn hart en voeg het saam tot de vrees van uwen naam.

en tot het vaste voornemen:

Heer, mijn God, ik zal U loven, heffen 't ganse hart naar boven.

Zwolle.

Z. G. van Oene.

## Rondom het drama van Nieuw Guinea

### VI.

We komen nu met onze vraag wat door ons volk, ons protestants-christelijke volk, in Ned. Oost-Indië voor kerk en zending in de negentiende eeuw is gedaan. Dat is dus tot ± 1900.

Wanneer we dat doen gaan we er van uit dat grondbeginsel voor de christelijke koloniale politiek is wat door Kuyper in een kamerrede, gehouden op 11 nov. 1874, door hem herhaald op 20 nov. 1896, zó werd gezegd:

„Wat moet de Staat doen? Antwoord: **De Staat moet geen propaganda maken, maar mag in Indië zijn Europees-Christelijk karakter als overheid nooit verloochenen.** En in de tweede plaats: Wat moet de Staat middellijk doen door middel van de maatschappij? Antwoord: **De Regering heeft aan te moedigen de inwerking van het particulier initiatief van de Christelijk Europese maatschappij op de maatschappij in Indië.**” Terwijl dan al wat kerk en christen is zich met alle macht zal moeten toeleggen op de prediking van het Evangelie aan de Inlanders, met woord en daad. En dat met gebruikmaking van alle middelen waarover ze maar enigszins kunnen beschikken.

\*\*\*

We willen nu eerst op de kerk letten zoals deze in Indië leefde en werkte.

Zij had de voornaamste taak bij de kerstening van Indië.

Zij leefde immers midden onder heidenen en mohammedanen.

Zij had vóór alles de opdracht onder hen een licht op de kandelaar, een zoutend zout te zijn.

Zij kon het doen en moest het doen in de volheid van haar existentie als kerk. Aan haar moesten de Inlanders het eerst zien wat christelijk geloof, christelijke liefde en christelijke dienst is.

Zij moest de gestalte van Christus vertonen in de zwarte duisternis van heidendom en mohammedanisme. Aan haar zouden ze dat alles ook zien. Immers vooral aan wat ze van die kerk zagen zouden ze afmeten wat het christendom en wie de Christus is.

De Rooms-katholieke kerk noem ik hier slechts terloops. Het gaat ons immers vóór alles om de protestanten. Nederland was toch immers een protestants-christelijke natie?

Ten aanzien van de Rooms-Katholieke kerk schreef Kuyper in De Standaard van 3 febr. 1879: „De Rooms-Katholieken hebben wat ze behoeven; genieten vrijheid; beschikken over een corps belijdende, bekwame, ontwikkelde geestelijken; staan door de Bisschop in **partibus** te Batavia met het rijksbewind in officiëel en toch onafhankelijk verband; hebben zich weinig te beklagen over gebrek aan belangstelling bij Rooms-Katholieke ambtenaren; geven schier aan elk zendingsstation gemeentelijke inrichting; en staan aldus op vasten voet; winnen bij de dag; en genieten algemene achting.”

\*\*\*

Dit over de Rooms-Katholieke kerk.

Maar hoe stond het met de protestantse?

Om daar maar mee te beginnen: de protestantse kerk in Nederlands Oost-Indië was institutionair, kerkrechtelijk een wonderlijk gedrocht.

Door Koning Willem de Eerste was namelijk een Protestantse Kerk of, juist gezegd: een „Protestants Kerkgenootschap in Nederlands-Indië” in het leven geroepen. De reglementen ervan waren door de regering vastgesteld.

Volgens artikel één daarvan behoorden alle Protestanten in Indië daartoe. Dat wonderlijke artikel luidde: „Tot het Protestantse kerkgenootschap in Nederlands-Indië behoren allen, die aldaar op belijdenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen, zij die in de Protestantse kerk gedoopt zijn, en diegenen welke, in andere landen al tot de Protestantse kerkgenootschappen behorende erkend, zich hier ter neder zetten, mits door behoorlijke bewijzen of attestatiën van hun doop of lidmaatschap hebbende doen blijken.”

Door dat artikel werden als bij koninklijk bevel allen die in de protestantse kerk gedoopt waren — of het nu luthers, doopsgezinden, gereformeerden, hervormden waren — tot leden van het door de koning in het

leven geroepen kerkgenootschap gebombardeerd!

Toen de Christelijke-Gereformeerden in Batavia en Soerabaya een kerk institueerden konden zij wel als kerk erkenning krijgen mits de leden eerst verklaarden dat ze zich hadden **afgescheiden** van de Protestantse Kerk in Ned.-Indië! En toen deze broeder opmerkten dat ze zich toch niet konden afscheiden van een lichaam waartoe ze nooit ofte nimmer hadden behoord kregen ze geen gehoor en werden ze niet als kerk erkend!

Die Protestantse kerk stond voorts onder een bestuur dat door de Gouverneur-Generaal werd benoemd! En dat bestuur oefende zijn taak uit onder het toezicht van de Gouverneur-Generaal. Dat „kerkbestuur” handelde voorts in een voortdurend contact met de in Den Haag zetelende „Commissie tot de zaken der Protestantse kerken in Nederlands Oost- en West-Indië” waarvan alle leden door de Koning werden benoemd. Alle correspondentie van het bestuur van deze Protestantse kerk met de Haagse commissie geschiedde voorts nota bene via de Gouverneur-Generaal! En in die correspondentie mochten geen voorstellen voorkomen waarop door het gouvernement moest worden beslist. Alle voorstellen over kerkelijke aangelegenheden moest dat kerkbestuur doen aan de Gouverneur-Generaal, die ze „met consideratiën en advies” opzond aan de Minister van Koloniën en Marine (!). En wat misschien het ergste was er was ook bepaald: „de predikanten, veldpredikers en hulppredikers (van de Protestantse Kerk van Ned.-Indië nl.) worden door de Koning benoemd; hun standplaats en werkkring worden door de Gouverneur-Generaal geregeld, terwijl zij ook door deze verplaatst, bevorderd (!), en in geval van misdrijvingen, geschorst of ontslagen worden.”

We kunnen dit alles kort en goed zo zeggen: **Het „Protestantse Kerkgenootschap in Nederlands-Indië” was een tak van algemene dienst in Indië, niets anders en niets meer.**

\*\*\*

Om goed duidelijk te maken hoe het er met de Protestantse Kerk voor stond — er was er maar één, pas tegen het eind van de negentiende eeuw kwamen er een paar chr. geref. kerkjes in Batavia en Soerabaya, die zich als „vereniging” door de Regering moesten laten erkennen om te mogen bestaan — geef ik enkele uitspraken uit een studie over „De vrijheid der Protestantse Kerk in Nederlandsch-Indië”, die in 1889 verscheen.

We lezen daarin o.a. het volgende:

„Men behoeft de „Verzameling der verordeningen betreffende de Protestantse Kerken in Nederlandsch-Indië” slechts vluchtig te doorbladeren om zich te overtuigen, dat de Protestantse kerk in Indië ten enenmale afhankelijk is van de Staat.

Bij **Koninklijk** Besluit is bepaald, dat alle Protestanten in Nederl. Indië tot een Kerkgenootschap zullen behoren. En het reglement „op het bestuur der Kerken” is evenals dat „op de uitoefening van kerkelijk toezicht en tucht” door de **Koning** vastgesteld.”

Uit alle reglementen en voorschriften blijkt duidelijk dat „de Staat hier **alles** en de Kerk niets te zeggen heeft. En ik constateer daarom eenvoudig, als een curiositeit het feit, dat in die „Verzamelingen” de naam van de Gouverneur-Generaal zelfs tot enige tientallen malen voorkomt, hier en daar afgewisseld met dien van het Gouvernement en van de Minister van Koloniën. Een echt staatsstuk, die „Verzamelingen” en een Kerk met zodanige verordeningen is een **Staatskerk** in optima forma.

En dat de Kerk in het algemeen en iedere gemeente in het bijzonder bij die fatale afhankelijkheid van de Staat haar vrijheid en zelfstandigheid moest inboeten, laat zich begripen.

De gemeente heeft geen recht haar eigen predikant te beroepen, zoals de zelfstandigheid der gemeente eist en zoals in de Protestantse Kerken in het algemeen gebruikelijk is; maar de Gouverneur-Generaal geeft aan de gemeente een predikant, daarbij voorgeleucht door het Kerkbestuur.

De Kerkeraad wordt niet, zoals betaamt, door de gemeente gekozen, maar hij vult zich zelf aan; of de predikant nodigt een paar personen uit om als ouderling of diaken op te treden. Soms worden zij bevestigd, soms niet.

De niet-bevestiging wordt wel eens als voorwaarde van aanneming gesteld.

Bij dat alles heeft de gemeente niets te zeggen. 't Is waar, de gemeenteleden kunnen bezwaren indienen tegen de leer van een predikant. Maar wat zal het hun baten, daar die bezwaren niet worden getoetst aan een **vastgestelde en duidelijk omschreven**, maar aan een **willekeurig aangelegde** maatstaf.

Daardoor moest de band tussen de leraar en de gemeente wel te loor gaan, de liefde verflauwen, het geestelijk leven tot vriespunt dalen, en de zelfwerkzaamheid der gemeente een einde nemen, tot zij eindelijk geheel tot zwijgen was gebracht. En dat zij thans ook geen lust heeft in luisteren en de kerkgebouwen leeg zijn, valt daaruit makkelijk te verklaren."

\* \* \*

Zo was de enige „Protestantse Kerk" in Nederlands-Indië.

Haar geschiedenis is kortweg een verschrikkelijke.

Van wat de kerk van Christus in de wereld moet zijn, speciaal in een heidense en mohammedaanse, heeft zij niets, niets laten zien.

Kuyper, die door zijn geestverwanten in Indië speciaal omtrent de zaken der kerk betreffende voortreffelijk op de hoogte werd gehouden, stelde in 1874 de vraag:

Beantwoordt de Indische Kerk gelijk ze feitelijk bestaat aan de hoge bestemming tot welke de kerk in de Oost-Indische Archipel geroepen is? En hij antwoordt op deze vraag:

„Van enig gemeentelijke leven is, naar luid der berichten, alleen te Batavia sprake; elementen waaruit iets beters te bouwen ware, leveren nog sommige inlandse gemeenten; hier en daar vindt men nog een enkel huisgezin van hoog of laag geplaatste ambtenaren of particulieren, dat de kerkelijke tradities voortziet; soms gelukt het aan het Christelijk element nog gehoor te verkrijgen in de Indische pers; **maar van een kerk, over tal van gemeenten verspreid, die door verkondiging des Woords, zedelijke tucht en Christelijke levensopenbaring als een zuurdesem in de Indische maatschappij werkt, valt geen spoor te ontdekken.**

De kerkdiensten zijn er uiterst schraal bezocht en weinig in getal; de sacramentsbediening heeft schier elke betekenis verloren; aan zedelijke tucht wordt niet gedacht; van een tegenstelling tussen de geheiligde Kerk van Christus en de maatschappij is geen sprake. Er is een kerkelijke Gouvernementsdienst, gelijk men een pakhuisdienst en politiedienst heeft, maar geen stofje goud is meer op de vleugelen der eens zo bloeiende Kerk te ontdekken....

In goede zin een Christen herder en leraar te zijn, eist in de Koloniën nog oneindig meer toewijding en gave der genade dan in het moederland.

Het klimaat drukt er de geest neer; het personeel is er wisselend; de strijd tegen maatschappelijk bederf zwaarder; het verband met andere gemeenten schier niet gekend.

Tal onzer uitnemendste leraars, Christenen in woord en daad; mannen vol des Heiligen Geestes, moeten naar Indië trekken, om aan zulk een ploeg de hand te slaan.

En wat ziet men in steê hiervan? Immers, dat slag op slag predikanten naar Batavia afreizen, die zich hier reeds in hun gemeenten niet thuis gevoelden, meest voor lege kerken optraden en elk geestelijk rapport met de levende gemeente misten. Meest zijn het moderne predikanten, die, door het avontuurlijk denkbeeld van een wonen in tropische gewesten aangetrokken, in hun gemeenten de strijd moede, of ook wel door financiële vooruitzichten verlok, zich voor de dienst in Indië aanmeldden.

De klachten over het corps predikanten zijn dan ook schier algemeen. Slechts een enkele die zich aan het zinlijke karakter der Oosterse saâmleving weet te onttrekken. Een enkele die zelfs openlijk met het Christendom de draak steekt."

Enkele jaren later laat Kuyper dit requisitoir horen:

De Protestanten in Indië „zijn zich zelf in hun kerkinrichting een hinder; indien ze geloven, een ergernis; en voor wat buiten is tot een aanfluiting. Ze vormen toch het ongerijmde en onbestaanbare van een algemeen-Protestantse-Staatskerk; met gemeenten die onvrij, geestelijk verarmd en verlopen zijn;

onder leraars, die, van buiten door rijksbenoeming ingebracht, schier allen zonder geloof en belijden, met hun eigen figuur verlegen staan; en boven en behalve door deze drievoudige jammer, nog droeвер schier door het onloochenbaar feit te schande gemaakt, dat de Christenheid onder hen, van alle hoger belijden af; indien niet maar ook aan dieper, heiliger levensernst gespeend is."

\* \* \*

De geschiedenis van het „Protestants Kerkgenootschap in Nederlands-Indië" in de negentiende eeuw is een huiveringwekkende geschiedenis geweest.

## „Cursus en Credo"\*)

(II)

Vergun mij deze materie saam te vatten in een stelling die een variatie is op de formule waarin wel populair werd saamgevat het gevoelen der Ethischen in de vorige eeuw t.a.v. de Heilige Schrift. Die 'ethische' stelling werd dan geformuleerd: niet de bijbel is Gods Woord, maar Gods Woord is in de bijbel. Daartegenover stelden wij dan: neen, de bijbel is Gods Woord. Maar even gereformeerd als deze ontkenning blijft, is ook de volgende actuele variatie op die ethische stelling, n.l.: niet de bijbel is credo, maar wel is er veel credo-zeggen in de bijbel. De **bijbel IS Gods Woord, en is qualitate qua géén credo**, noch een credo-achtig totaal. En daarnaast blijve staan de andere stelling, die A.D. 1962 even belangrijk is als de zojuist genoemde: de belijdenis, de formulieren van enigheid, die zijn wel ons 'credo'. De **bijbel is het per se niet; de formulieren zijn het per se wel**. En terwijl we van de **bijbel**, die géén credo is, wel zeggen dat hij veel credo bevat, zullen we omgekeerd **niet** van de **formulieren** laten zeggen dat ze (slechts) in veel opzichten ons credo 'bevatten'. Op dit laatste te wijzen dunkt ons even actueel als het eerste. Om tegenover de moderne hermeneutiek gereformeerd te blijven, zal het nodig zijn onzerzijds duidelijk te stellen: wel is er veel credere in de bijbel en wel grondt zich alle credo op de bijbel, maar hij zelf is helemaal geen credo, doch alleen Woord Gods. Maar omgekeerd zullen we temidden van allerlei onzekerheid, die ook in eigen kring rijzen kan over het karakter en het gezag der belijdenis, nooit de suggestie voet mogen geven als zou er slechts credo zijn (in hoe grote mate dan ook) in de formulieren, maar van háár nu juist met klem moeten verklaren dat zij ons credo **zijn**, dat dáár elk vinden kan de formulering van wat wij gemeenschappelijk als credo erkennen. Daarmee is natuurlijk niet gezegd dat die schrifturen de vólle geloofsinhoud uitputtend formuleren; trouwens, evenmin zullen we van de bijbel zeggen dat hij alles bevat wat God aan mensen te openbaren heeft, reeds heeft geopenbaard of nog opbaren zal. Maar zomin als dit laatst iets afdoet van de overtuiging, dat die Schrift als zodanig Gods Woord IS, zo geldt van de belijdenisformulieren naar hun aard, dat zij het credo der kerk, het aanwijsbare, controleerbare, voor heel de wereld grijpbare geloof der kerk vertolken.

We menen dat zó de verhoudingen gereformeerd gesteld worden, en dat zó alleen een waarborg geschapen wordt en tegen miskenning van de eigen aard van de **Schrift** en tegen miskenning van de eigen aard der **belijdenis**. Wanneer men in eigen kring wel vreest dat de laatste met de eerste zo ongeveer gelijk gesteld zou worden, dan dient die vrees juist met dit onderscheid te worden bestreden. Want niet hij tast het eigen karakter der belijdenis aan, die zegt: ziedaar ons credo; maar dat zou doen hij die zegt: zie, daarin vindt gij (incidenteel, voor zoveel procent, hetzij voor 10 hetzij voor 99%) ons credo. Dat laatste kan men in zekere zin (!) van de bijbel stellen, die, gelijk gezegd, heel wat credo-acten mededeelt. Maar niet van de belijdenis zelf, die men juist met die schijnbare bescheidenheid van haar bescheiden aard berooft. Want de aard der belijdenis is bescheiden, n.l. te zeggen 'dit geloven wij met het hart en dit belijden wij met de mond'. 'Daar staan wij voor'. 'Omdat wij buigen voor de Schriften'.

Ik ben me ervan bewust, commilitones, slechts overbekende waarheden te herhalen. Waarheden bovendien die in een dogmatische dissertatie al veel degelijker behandeling ontvingen. Maar ik geloof dat het nodig is de nieuwe cursus met deze opmerkingen te beginnen, zeker nu hij zo staat tussen het ene jubileum en het andere in. En dit te meer, omdat ik nu kan komen tot het tweede dat ik straks stelde: naar de methode die vandaag de

Zij was als geheel een hoon van de levende God en Zijn Zoon Jezus Christus.

Zij was een caricatuur, een belaching van wat de echte kerk van de Heiland moet zijn.

Zij heeft niet alleen **niets** positiefs aan de zending gedaan onder de heidenen en mohammedanen temidden waarvan zij leefde, zij was bovendien permanent een **ergernis** voor deze niet-christenen.

Ze heeft en door haar „leer" — feitelijk had ze die niet eens — maar bovenal met haar leven hen weggeslagen van God, van Christus en zo van de enige troost in leven en sterven.

C. V.

traditiewetenschap toepast op de veelszins uit credo's ontstaan gedachte Schrift zou men consequent te werk kunnen gaan bij een z.g. objectieve analyse, een fenomenologische interpretatie, van de formulieren van enigheid. Wie daarstraks menen mocht dat ik met mijn toekomstbeeld railleerde, zou hetzelfde moeten denken van de huidige bijbelse theologie, wanneer deze bijvoorbeeld wijst op het ene of op het andere z.g. 'credo' in het Oude Testament om conclusies te trekken uit wat daar wel of niet staat. Men leest in bijv. Deuteronomium 26, dat iemand komt offeren en een bepaalde betuiging daarbij moet uitspreken en vergelijkt dat met andere getuigenissen. In het ene geval wordt bijv. nadrukkelijk de uittocht uit Egypte meld; in het andere meer bijzonder het 'Sinai-gebeuren'. Welnu, hebben we reeds daar niet duidelijk onderscheiden traditie, de ene van de uittocht die met zulk een de belijders vertrouwde inhoud het geloof belijdt en ene van de Sinai en de verbondenheid aan de vaders die de wet ontvingen, die aldus 'credo' zeggen gaat, resp. de traditie doorgeeft in de geslachten? En is het nu niet zo in de bijbel, nader het Oude Testament, dat die beide tradities, en overeenkomstige credo's (plus nog andere) bij elkaar komen, elkaar beïnvloeden, dat de ene de andere interpreteert, er bij aansluit, die bewerkt, zo dat het een en het ander samen, hoe verschillend oorspronkelijk ook, gaat behoren tot het ene, a.h.w. 'oecumenische', allerlei ingekomen bijdragen overkoepelende geloofsbezit van Israël?

Ik weet wel, dat hiermee slechts een enkel woord is aangehaald uit het vele dat de Traditiesgeschiede te berde brengt, en dat nog in heel summier vorm; geleerden als Noth en Von Rad hebben in hun magistraal geschreven werken wel méér geanalyseerd en geconcludeerd dan wat hier slechts met een paar woorden kan worden aangeduid. Maar we menen, in het kader van positiebepaling aan het begin van een cursus, juist dit wel te mogen aanwijzen als toch een van de kenmerkende trekken der methode. En dat juist in verband nu met onze herdenking van belijdenisformulieren. Want gegeven eenmaal — men weet nu hoe we daarover ongeveer denken; maar gegeven eenmaal — dat men bepaalde formules als credo taxeert en hanteert, dunkt ons dat de methode daarin weer inconsequent is dat zij dan juist aan het karakter van 'credo' geen heus recht laat wedervaren. M.a.w. we bedoelen nu slechts een immanente critiek, gegeven eenmaal de opinie dat een dergelijke pericoop q.q. als 'credo' zich behandelen laat en wel met consequenties die de O.T.e geschiedenisstof en ten principale heel het Oude Testament straks belijdeniskarakter laten dragen. Dan zeggen we ook: denk eens aan onze formulieren van enigheid. In volle ernst, wanneer het noemen van de aartsvaders, de uittocht, of de Sinai in een credo- of credo-achtige tekst maatstaf kan zijn tot onderscheiden, elkaar pas later ontmoetende tradities die originair een verschillende herkomst en inhoud hebben, en zelfs oorspronkelijk onderling tegenstrijdig kunnen zijn, dan mag een buitenstaander met even veel recht een dergelijke distantie aanwijzen tussen de onderling wel zeer verschillende, ons vertrouwde formulieren van enigheid. De verschillen tussen deze zijn tenminste wel zó opvallend, dat reeds menige preek er behoefte aan heeft de gemeente te vertellen dat dat onderscheid toch geen tegenstelling betekent. De belijdenis van God, ja van zijn Wezen, in art. 1 N.G.B.

Attentie,

leden van de persvereniging Opbouw

Geeft uw adreswijziging op bij het adres

secr.-penningm.:

Van Lijnden van Sandenburglaan 16, Utrecht.

\*) Vervolg van de tekst van de toespraak ter opening van de cursus 1962-'63 der Theologische Hogeschool.

èn het begin van de Catechismus met de enige troost — ziedaar reeds een zeer kenmerkend onderscheid. Wie de zaak op een afstand bekijkt, zeg deze stukken uit het stof der eeuwen opdiept en niet beter weet vooralsnog, kan zomaar concluderen: een credo hier, in artikelen, een credo daar, in onderwijsvorm, het ene déze, het andere die traditie vertolkend, de ene meer theologisch, de andere meer op de mens afgestemd, de ene meer scholastisch, de andere meer praktisch — en ge kunt de rijtjes zelf verder wel invullen. En wie let op de opbouw van het totaal, en op wat in het ene stuk wel, of niet, in het andere niet, of wel, ter sprake komt, kan nog even voort; al die eigenaardigheden die een student voor een tentamen symboliek hoofdbreken kunnen kosten, zijn dan evenzovele argumenten voor onderscheiding van respectieve credo-tradities onder de grote overkapping van het tijdperk der reformatie.

Maar het is dan juist het gelóof dat zegt: kom nou, ze kunnen me nog meer vertellen. Ja, dat is een heel onwetenschappelijk, in elk geval niet-wetenschappelijk verweer. Maar dat verweer draagt in zich de kracht van de eenvoud des geloofs. Het geloof, dat weet: het kan zùs, het kan ook zó worden gezegd; maar dat zijn verschillende manieren waarop wil spreken hetzelfde geloof en dezelfde kerk van gelovigen. Guido de Brès kon het in zijn kerkelijke apologie zùs formuleren, en Ursinus, met Olevianus het zó in onderwijstermen gieten, de een kon het van deze, de ander van die kant uit aanvatten — en daarin mag dan tegelijk gerust een heel stuk terug te vinden zijn óók van de waarheid dat elk vogeltje zingt zoals het gebekt is en elke gelovige belijdt zoals hij geaard is en elke theoloog componeert gelijk hij het geleerd heeft — maar de ene gelovige herkent bij de ander daarin de formulering, de vertolking, de belijdenis van het ene zelfde gemeenschappelijke geloof. En dus lacht hij wat om die zwaarwichtigheid van onderscheiden tradities, die een opgraver uit zijn en ander verschil van spreken zou willen afleiden. En haalt die opgraver er Dordrecht bij, dan lacht hij nog harder; maar snapt ge dan niet, zegt hij, dat zeker die artikelen het ene zelfde geloof vertolken, hetzelfde geloof dat het kostbare geloofspannd reformatie hartstochtelijk verdedigt en vasthoudt tegen een nieuwe brutale poging om de kerk haar Here en Heiland af te nemen? Overigens, hij lacht niet alleen; hij wordt ook heel verdrietig onder het misverstand, en bóos erover óók. Want het misverstand kan niet anders dan onverstand zijn en onwil, onwil om met die kerk van gelovigen samen zich te buigen onder het ene gezag van het Woord dat nergens credo is, maar de kerk in al haar credo-zeggen fundeert en regeert.

Nog eens, dit was slechts **immanente** kritiek; indien men dan stukken in de bijbel 'credo' noemt en let op wat het ene of andere formulier wel of niet zegt, dan moeten ook formulieren die wij zonder moeite harmonisch als één geloofsbeziit erkennen, ontstaan bovendien in eenzelfde korte tijd in een kring van elkaar nastaaende mensen, onder hetzelfde vonnis vallen. Dan zou men, niet beter wetende, ook die tot heel verschillende tijden en plaatsen van herkomst moeten herleiden, moeten beschouwen als van zeer verschillende, elkaar onderling aanvankelijk onbekende richtingen in de geschiedenis binnen gekomen. En omgekeerd, wanneer men om die gedachte maar wat lacht om-

dat het geloof zo heel goed weet dat die verschillende zeggings alleen maar tot de rijkdom van het geloof en de pluriformiteit der ware kerk behoort, dan wil men het ook van eventuele credo-passages in de bijbel niet gezegd hebben, dat zij van heel verschillende herkomst zijn, gerekend wat in het ene en in het andere geval aan gegevens zich al of niet registreren laat.

En dan is van hieruit bovendien reden tot **trancendente** kritiek: wanneer wij als mensen die het geloof belijden, het zo heel gewoon vinden dat in het ene credo zùs, in het andere zó wordt geformuleerd, terwijl het natuurlijk hetzelfde geloof is — hoeveel te meer zal dan erkend moeten worden dat God op heel onderscheiden wijze spreken kan en in Zijn Woord kan laten spreken terwijl het toch in alle gevallen **Zijn** Woord is in plaats van een verzameling van geloofstradities! Wanneer wij als gelovigen het recht opeisen, aanvaard te worden in onze verzekering dat wij zelf het zijn, de ene zelfde gemeenschap van vergaderde gelovigen, die hùn woord spreken en in het formulier dat Guido de Brès schreef, èn in het onderwijsboek dat twee heidelbergse professoren samenstelden — hoe zullen wij niet veel eerder nog handhaven

en als uitgangspunt houden het recht en de mogendheid Gods om Zijn ene Woord te spreken door zoveel verschillende menselijke instrumenten en Zelf aan het Woord te blijven ook wanneer Hij credo-betuigingen van mensen daarin opneemt, vóorschrijft of beschrijft?

Dan ook, maar dan alleen, is de weg vrij om op die credo-momenten in de Schrift goede acht te slaan en in hermeneutiek en historia revelationis — om slechts enkele van mijn vakken te noemen — de groei op te merken, de ontwikkeling die de Schrift zelf tekent in de geschiedenis van het antwoord-geven op het Woord dat uit Gods mond is uitgegaan. Dan kan ook daarbij het rechte gebruik worden gemaakt van het vele moderne materiaal dat op onze tafels komt, en dat mede helpen kan om heel wat verscheidenheid op te merken in de historia revelationis, en ook, voorzover daarin vervat, in de historia fidei. Maar dan blijft bij voorbaat en achteraf in die verscheidenheid de eenheid gehandhaafd, en zal die eenheid ook des te sterker confessioneel worden gehandhaafd en theologisch worden gedefinieerd.

(Slot volgt)

H. J. Schilder

## Gereformeerde politiek

### Antwoord aan Ds. Drost.

In „Ons Politeuma” van juni/juli 1.1. reageerde Ds. Drost op mijn opmerkingen in „Opbouw” van 14 mei. We noteren dankbaar, dat coll. Drost thans verklaart niet te hebben willen suggereren, dat ondergetekende de broederschap niet betrachte, toen hij destijds het concept politieke richtlijnen van het G.P.V. in ons blad publiek besprak. Hij beklagt zich wel, dat ik de rapporteur per brief niet van mijn kritiek op de hoogte gesteld had, „zodat deze had kunnen zien of deze kritiek nog had kunnen worden verwerkt”. In antwoord hierop wil ik in de eerste plaats mijn onkunde belijden aangaande de formele gang van zaken met het rapport. Ik wist niet, dat het op die datum nog mogelijk was eventuele kritiek in te zenden. Maar in de tweede plaats zou ik daar toch geen heil in hebben gezien. Ds. Drost deelt nu mede, dat de kritiek van br. Poppe en zelfs die van Dr. Smits in het concept is verwerkt. In de principiële opzet van het geheel heeft dat dan toch geen enkele wijziging gebracht. Ik zou haast geneigd zijn deze door Ds. Drost zo breed geschetste gang van zaken te vergelijken met wat minister Cals met de mammoetwet heeft gepresteerd, die er in slaagde daarin allerlei amendementen van politieke tegenstanders te verwerken. Een concept-politieke richtlijnen is echter wat anders en met fundamentele kritiek komt men niet klaar door er hier en daar een hap en een snap van over te nemen. Het gevolg daarvan tekent zich in het door mij besproken tweede concept duidelijk af, het vertoonde hier en daar de figuur van een lappendeken, men vergeve mij het beeld.

Ik had en heb bezwaren tegen de opzet. Ik acht het niet opportuun en het plukken van onrijpe vruchten om het G.P.V. voor jaren vast te leggen op zulke uitgebreide richtlijnen. We leven in een dynamische tijd — dat kan een modeuitspraak zijn. Toch is het de voorhanden realiteit. En we verspreken naar mijn oordeel de winst van de eerste opzet van het G.P.V.: politiek op grond van Schrift en belijdenis zonder een uitgewerkt program van beginselen daarnaast, als we de weg van het concept opgaan. Zoveel heb ik nog onthouden uit die eerste tijd van het G.P.V., van Den Boeft en Francke destijds, dat we deze kant niet uit moeten. Ik heb onoverkomelijke bezwaren tegen de constructie Verbrugh-Drost inzake de overheid als „hoofd van de openbare samenleving”, die intussen ook al weer opduikt in het ontwerp verkiezingsprogram van het G.P.V. Ik voel me als gereformeerde altijd nog wat veiliger bij wat artikel 36 van de geloofsbelijdenis inzake de overheid belijdt. Het zij mij vergund op dit kardinale punt

van ons verbond bij de confessie te blijven. Ik vraag mij in gemoede af, wat deze constructie **in principe** verschilt van de communistische-socialistische. Het ontwerp verkiezingsprogram bepleit ook al een „program van nationale inspanning” door de overheid als hoofd van de openbare samenleving. Als inderdaad de overheid **als overheid** het culturgebod moet uitvoeren en uit de schepping moet halen, wat er in zit, wat verschilt dit dan van wat de overheid in Rusland doet: als hoofd van de openbare samenleving door middel van vijfjarenplannen van nationale inspanning eruit halen, wat er in zit? En dat propageert een verbond, dat in gemeenteraden op subsidiekwesties zich soms tot het uiterste verzet. Ik kan het een en het ander zo moeilijk rijmen. Ik ben van mening, dat dit principiële uitgangspunt een enorme versmelting betekent van staat en maatschappij, precies als in de marxistische staatsleer. De vergelijking is voor de opstellers van de richtlijnen wat onaangenaam, ik besef dat. Maar ik meen die te moeten maken om de vrienden, die het rapport hebben opgesteld, te doen begrijpen, welke kant zij uitkoersen. Als ik het goed begrijp is het verschil tussen wat Verbrugh wil en deze socialistische planeconomie dit, dat de overheid bij „passende gelegenheden” zoals de auteur van dergelijke stukken het pleegt uit te drukken, Gode de eer moet geven. Ik schreef in mijn eerste kritiek al, dat ik wat benauwd ben voor zo'n prekende overheid. Dat heb ik nog geleerd van A. Janse, en van mijn oude vriend A. Zijlstra (die ik tegenwoordig niet meer in alles kan bijhouden) heb ik destijds goed begrepen, dat het de taak van de overheid is recht en gerechtigheid te handhaven. Hij heeft daarover in „Tenzij” uitstekende dingen geschreven, waar ik me nog altijd veilig bij voel. Sprekende over de vraag of de overheid de wet Gods moet handhaven, schreef Zijlstra:

„Welnu, daartoe is geen overheid in staat, en die taak is haar ook niet opgedragen. Zij heeft haar eigen wetten en politien te handhaven, en deze mogen niet strijden met de wet Gods (blz. 421)”.

En ter behartiging van hen, die de overheid tot een prekende overheid willen maken, moge deze opmerking van Zijlstra volgen:

„Ongelovige overheden kunnen in menig opzicht verstandige bestuurders zijn (blz. 429)”.

### Mogelijkheid van gedachtenwisseling.

Door mijn kritiek in „Opbouw” heb ik getracht een gedachtenwisseling over deze dingen, die zeker niet van belang ontbloeit zijn, op gang te brengen. Coll. Drost schijnt

#### Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.  
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

#### Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

#### Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen  
P. A. Hekstra, Rotterdam  
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn  
Ds. P. K. Keizer, Groningen  
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven  
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.  
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede  
D. W. L. Milo, Nunspeet  
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht  
Drs G. Puchinger, Den Haag  
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden  
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam  
Ds. B. Telder, Breda  
Ds. G. Visee, Kampen  
Ds. C. Vonk, Schiedam  
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam  
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

#### Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester  
Van Lynden van Sandenburglaan 16,  
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

er zich wat aan te stoten, dat ik dat deed met het oog op G.P.V. en A.R. in onze kring. Maar is dat zo vreemd? Staan wij in de principiële grondslagen van onze politiek zo ver van een man als b.v. Dr. J. Meulink? Ik meen van niet en ik zou het wenselijk achten, dat wij, die sinds het congres van Amersfoort (1948) op politiek gebied van elkaar zijn geraakt, wat dicht bij elkaar werden gebracht. Maar zeker ook met het oog op het G.P.V. zelf acht ik een gedachtenwisseling wenselijk. We zijn daarmee in de kring van het verbond bepaald niet verwend. Toen Van der Stoep en ik onze brochure „Heroriëntering Noodzakelijk” (1959) schreven, stak er een storm op, waarvan de laatste uitlopers de openingsrede van voorzitter Beeftink ter laatste jaarvergadering van het G.P.V. nog deden rimpelen! Wat wij toen bepleitten, is hetzelfde als wat mijn kritiek nu bedoelde:

„Wij willen vrije christelijke discussie in gebondenheid aan de Schrift en aan de belijdenis der kerk. Niemand zegge, dat we nu een ander fundament willen leggen dan voorheen. We bepleiten **gemeenschappelijke** bouw op het **ene** Fundament in de plaats waarvan niemand een ander fundament leggen mag”. (blz. 8).

Hoe moeilijk het is tot een gedachtenwisseling in de kring van het verbond te komen, blijkt ook uit het volgende. Onlangs schreef ik een ingezonden stuk aan de redactie van „Ons Politeuma” met het oog op enkele opmerkingen, die de voorzitter zich veroorloofde had in betrekking tot wat Prof. Veenstra in „Opbouw” over het G.P.V. schreef. Ik kreeg in antwoord een schrijven van coll. Drost, dat aldus begon:

„In opdracht van de Centrale Verbondsraad van het Gereformeerd Politiek Verbond deel ik u mede, dat hij besloten heeft geen ingezonden stukken in „Ons Politeuma” op te nemen”.

Dat weten we dus ook al weer. Ik moet zeggen, dat ik dit standpunt verbazend zwak vind. Bladen als „Elsevier” en „Trouw”, om van andere kranten maar te zwijgen, schromen niet ingezonden stukken pro **en contra** het standpunt van hun redacties op te nemen, bij tientallen soms, maar onze eigen bladen weigeren dit van broeders en leden van de aangesloten kiesverenigingen nota bene. Het zou, meen ik, het klimaat onder ons aanmerkelijk verbeteren, wanneer bladen als „Ons Politeuma” en „Geref. Gezinsblad” een vaste rubriek ingezonden stukken opnamen. Kritiek moet men niet smoren, maar kans geven zich te uiten. Ik denk ook, dat men in sommige kringen vreemd zou opkijken over wat er al zo aan kritiek onder de lezers leeft, en lang niet altijd ongegrond.

#### Ontwerp verkiezingsprogram.

Dankbaar intussen voor de gelegenheid ons in deze kolommen geboden tot gedachtenwisseling, willen wij enkele opmerkingen maken over het ontwerp verkiezingsprogram van het G.P.V. zoals dat afgedrukt werd in het „Gereformeerd Gezinsblad” van 22 september l.l. Het is in ieder geval winst, dat dit program tijdig gepubliceerd is, zodat het voorwerp van bespreking kan worden. Het is uiteraard onze bedoeling niet dit brede stuk (anderhalve bladzijde kleine druk) in zijn geheel te bespreken, we willen er enkele kanttekeningen bij maken.

Ik wens voorop te stellen, dat het weldadig aandoet, dat hier een lans gebroken wordt voor een nationale zelfstandigheidspolitiek en aangeknoot wordt bij onze historie. We hadden trouwens niet anders verwacht. En de positiekeuze in dit stuk tegen materialisme en imperialisme is in deze tijd noodzakelijk. Zo zijn er wel meer dingen in dit stuk, die ons aanspreken. Tot onze spijt moeten we er echter dadelijk bij zeggen, dat het aan precies dezelfde fouten laboreert als het door ons eerder besproken concept politieke richtlijnen. We hebben

diep respect voor de vruchtbare pen van Dr. Verbrugh, die kennelijk ook de opsteller van dit stuk is. Maar het zou de taak, die hij zo ijverig dienen wil, ten goede komen, als hij eens begon met de helft van zo'n stuk te schrappen. Waar worden de mensen, die toch als **lezers** voor dit stuk worden gezocht, nu al weer niet mee vermoeid? Er worden hier beschouwingen ten beste gegeven over de manier van Schriftgebruik in vergelijking met de Koran (kolom 1), over de verhouding Bijbel-confessie (idem) met de voor heel het stuk typerende breedprakige mededeling, dat de belijdenisgeschriften „voor een deel dateren uit de eerste eeuwen van de christelijke kerk, en voor een deel uit de zestiende en zeventiende eeuw”!, over het verschil tussen Groen en Kuiper (idem)! Wat doen zulke beschouwingen in een verkiezingsprogram, dat zich tot „onze landgenoten” richt? Beschouwingen bovendien, die uitermate aanvechtbaar zijn. Kuiper zou van Groen verschillen, omdat hij de denkbeelden van de „Amerikaanse christelijke democratie” hier te lande invoerde, welke denkbeelden zouden voortkomen — zo wordt ons omstandig medegedeeld — „uit de spiritualistische stemming van het Amerikaanse godsdienstige sectewezen” (kolom 2). Hieruit zouden de protesten te verklaren zijn van mannen als L. Lindeboom, Lohman, Fabius en K. Schilder tegen Kuipers politiek. Waar haalt de opsteller deze nonsens vandaan? Lindeboom en Lohman hebben zeker ook politiek met Kuiper overhoop gelegen, (hoewel de laatste veel meer dan de eerste en een gelijkschakeling van beiden op dit punt historisch zeer aanvechtbaar is) maar niet over de principiële grondslagen van de door Kuiper gevoerde politiek. Lindeboom en Kuiper ondertekenden beiden het gravamen tegen artikel 36 N.G.B. in 1896. Lohman stelde zich er in 1905 geheel achter. Lohmans strijd ging tegen Kuipers leiderschap en de hantering daarvan in de eerste plaats, en Lindeboom heeft zich na het Marnix-experiment weinig in de politiek begeven. Het bovenstaande zijn trouwens maar enkele specimina van de verschillende op historische en zakelijke gronden onhoudbare passages in dit stuk.

Ook bij de concrete politieke punten, die het program aansnijdt, staat men telkens verbaasd te kijken. Daarbij wreekt zich, dat wij in eigen kring nauwelijks aan het aansnijden van de moeilijke vraagstukken, waarvoor de concrete politiek ons in deze naoorlogse decennia heeft gesteld, zijn gekomen. Wij hebben heel veel geoordeeld en veroordeeld, wij hebben op verschillende punten in feite gevochten voor het behoud van de vooroorlogse maatschappijstructuur, maar aan positieve bouw zijn we niet toegekomen. Dat is op zichzelf niet erg. We zouden dat ronduit kunnen erkennen. Wanneer we echter doen alsof we het toch wél weten, komen de moeilijkheden. Nu worden er in het ontwerp allerlei bouwelementen gedaan die een paar regels verder toch weer worden teruggenomen. Zo wordt onder punt 6 van het „program van nationale inspanning en rechtvaardigheid” zeer kras gesteld:

de overheid „dient de publiekrechtelijke bevoegdheden der bedrijfsorganisaties te laten vervallen”.

Nu daargelaten de vraag of dit thans, nu deze organisaties eenmaal opgebouwd zijn, nog wel mogelijk en zelfs opportuun is — het program gaat een regel lager verder:

„daarbij moet zij evenwel de mogelijkheden handhaven om besluiten van deze organisaties verbindend te doen verklaren door de centrale overheid”.

Waar is hier het **principiële** verschil tussen het een en het ander? Is het delegeren van overheidsmacht aan maatschappelijke organisaties met het oog op bedrijfsverordeningen **principiël** verschillend van het door de overheid telkens incidenteel verbindend laten verklaren van zulke verordeningen?

Het program bepleit, dat de huidige volksverzekeringen moeten vervallen. Ze moeten echter, aldus wordt nu gecursiveerd gesteld, gewijzigd worden „in **verplichte** verzekeringen van particulier karakter”. Ik vraag opnieuw: waar is hier het principiële verschil? Het program wil van die **verplichte** particuliere verzekeringen alleen uitsluiten: a. de leraars der kerken; b. zij wier inkomen boven een zekere grens ligt; c. zij, die niet in staat zijn de nodige premies te betalen. Om met de laatsten te beginnen: moeten die dan maar onverzorgd blijven? Is dat sociale rechtvaardigheid? En verder: als de overheid mij toch moet verplichten mij te verzekeren, wat is dan het **principiële** verschil met de huidige verplichte collectieve verzekeringen? De voorstanders daarvan erkennen, dat ook aan hun systeem bezwaren kleven, maar die zijn — als het om het praktische gaat — toch altijd nog minder dan van het hier voorgeslagen systeem. En bijzonder heb ik staan te kijken, dat in dit program — zonder dat het verbond zich nog over het concept politieke richtlijnen definitief heeft uitgesproken — met een zekere hardnekkigheid opnieuw gepleit wordt voor die vreemde idee van een toetsen van de wetten door de Koning. Ik heb er in mijn eerdere bespreking al op gewezen, dat hier een koninklijke achterraad gecreëerd wordt, waarvoor wij in Nederland bewaard mogen blijven. Ik ben in hart en nieren orangist, maar een fel tegenstander van een Oranjedictatuur. Het staat er met zoveel woorden:

„Erkenning dient te worden gevonden van de macht van de Koning om de grote lijnen van het regeerbeleid te toetsen aan de grondwet en om de wetten en maatregelen die volgens zijn uitspraak met de grondwet in strijd zijn, onverbindend te verklaren”.

En daar zouden wij als G.P.V. mee de verkiezingsstrijd in moeten gaan? Zoiets kan de Koning nooit alleen doen, daar heeft hij een raad voor nodig. We krijgen dan dus, dat, nadat de wetten in het publiek gemaakt zijn door de regering in samenwerking met de Staten-generaal, de Koning met zijn achterraad ze nog eens gaat toetsen, en ze eventueel kan verwerpen. Dit haalt de Koning in de praktische politiek en brengt ons terug tot vóór 1848. Ik begrijp niet, hoe een verbondsraad op zo'n essentieel punt zonder raadpleging van het verbond een ontwerp-program kan publiceren.

De volgende week nog iets over het punt van onze zelfstandigheidspolitiek.

(Wordt vervolgd)

## BOEKBESPREKING

Drs. G. Puchinger: **Reis naar Rome anno Domini 1962. In afwachting van het Concilie** (Kok, Kampen, 1962; Boekreeks no. 54).

Nu radio en televisie de muren van Rome en „Trente” hebben doen vallen en de opening van het Vaticaans Concilie op 11 oktober l.l. in een urenlange uitzending binnen de huiskamers hebben gebracht, niet alleen van roomsen maar evenzeer van protestanten, zal hier in Nederland het verslag van Puchingers reis naar Rome en de romeinse Curie ook na de opening zelfs gereformeerden deugd kunnen doen. Het boekje, keurig uitgegeven in een stijlvol omslag en verlicht met een twaalfstal bij de tekst aansluitende foto's verscheen trouwens precies op tijd. Wij zijn te laat met de aankondiging; waarvoor excuus. Het verslag is interessant, gelijk wij dat van deze schrijver gewend zijn. Hij hanteert een vlotte, journalistieke pen. Het is soms ook wat hinderlijk ik-middelpuntig. Het zij hem vergeven. Want bij de lezing van de treffendste bladzijden voor een gereformeerd mens, n.l. die over het vagevuur inzake de grote Reformatie, met de Duits sprekende studenten van het groot-seminarie te Trente, gevoelt men alleen maar respect voor de wijze waarop hij zijn wijde en vele contacten hier gebruikte in dienst van zijn Heer. Het geheel is in zijn conclusies ook nuchter: in de vervreemdingssituatie waarin zijn conclusies

ook nuchter: in de vervreemdingssituatie waarin wij thans t.a.v. Rome leven, de hoop „dat men de scheiding Christelijker beleefd, en dat men daarvoor wederzijds rondom de open Bijbel weer wenst te spreken". Een punt dat ook buiten het Rome dat wij (met ds. Hegger) juist als Moeder aanklagen naar het zware woord van Hosea 2 : 1, en dichterbij eigen kerkhuis, van zoveel belang is onder onze verduisterde hemel, dat ons waarachtig christen-zijn in de laatste dagen van het Westen er mee gemoeid zou kunnen zijn. Het aantrekkelijke is voorts dat wij hier pausen en prelaten ontmoeten als mens. Pausen die zich hun onwaardigheid bewust zijn, of zelfs, gelijk de thans regerende, verklaren „hoofd en rug te buigen voor de kelk der bitterheid en het juk van het kruis", hoezeer zij desondanks verstrikt zijn en blijven in afschuwelijke afgoderij. De vergelijking van de beide laatste kerkvorsten Pius XII en Joannes XXIII vormt een van de aardigste hoofdstukken uit het boekje. Een dergelijke „persoonlijke" ontmoeting doet ons beter begrijpen dat b.v. de priester Guido Gezelle die zulke goede dingen wist te zeggen over de genade van de Here Jezus, toch boog voor het gezag van de Paus en het historische Trente. Het verslag van de „bedevaart" naar het graf van de enige Nederlandse paus, Adriaan VI, die in 1522 publiek schuld beled over het verval der kerk, en het jaar daarop stierf, is voor wie de laatste pagina daarvan doorvoelt, treffend; terwijl de plaatsing van dit onderdeel van de reportage compositie verraadt. Van hier uit loopt de draad naar het vragenuur; van daar naar het uitzicht, aan het slot. Om dat uitzicht gaat het. Om de vraag, „of er voor de controverse tussen de Reformatie en Rome voor de toekomst nog een perspectief blijkt te bestaan" (formulering van Berkouwer, als motto boven het laatste hoofdstuk geciteerd). Daarbij laten de inleidende pericopen over Schaeppman en Kuyper — in het kader van de op de achterflap genoemde artikelen van de schrijver over andere roomse voormannen — de lezer er niet over in het onzekere, dat reis en reportage zijn voortgekomen uit een diepe interesse voor de vraag in hoeverre in nationaal en internationaal verband samenwerking tussen Rome en Reformatie mogelijk of zelfs geboden is op politiek terrein, nu een liciferistische tuimelgeest de wereld al meer brengt in de greep van de revolutie. Een boekje, dat een waarlijk christelijke belangstelling voor het Concilie beoogt, en stellig stimuleren kan.

J. Bosch

Dr. L. de Jong: **De Bezetting**, deel 2, een weergave in boekvorm van de uitzendingen der Nederlandse Televisie-Stichting over Nederland in de Tweede Wereldoorlog. (Uitg. Mij Querido, 1962, prijs f 2,95).

Wie geen zware werken over de laatste oorlog wil lezen, maar wel interesse heeft voor alles wat zich in die jaren heeft afgespeeld, moet zich dit deeltje aanschaffen, en het vorige daarbij. Wie zich het eerste deeltje aangeschaft heeft, zal dit tweede deel stellig al in zijn bezit hebben. Deze recensie moet dus dienen om hen die verzuimd hebben het eerste deel te kopen, aan te sporen dit haastig te doen. De opzet van het werk is dezelfde gebleven, alleen zijn in deze uitzendingen minder personen opgetreden, een gevolg van de behandelde onderwerpen. Toch is ook dit een levendig geheel geworden. Dr. De Jong is een bekwaam historicus, die uit een machtig fonds kan putten, waaruit hij juist de treffende gegevens ons voorhoudt. Rustig en objectief vertelt hij over de verschillende onderwerpen. In dit boekje zijn dit er vier, waarover wij iets willen zeggen.

In het eerste hoofdstuk behandelt hij de figuur van Mussert, de leider van de Nat.-Socialistische Beweging in Nederland, door hem in december 1931 gesticht. Dat is een hele tijd geleden, die tijd is al echt geschiedenis geworden, want we leven snel in de twintigste eeuw! Wie bij het onderwijs werkzaam is, merkt dat wel! De enquêtes die de laatste jaren gehouden zijn, hebben dat uitgewezen. Wat zeggen de jongelui de namen van Mussert, Van Geelkerken, Rost van Tonningen, Blokzijl en anderen? Toch hebben deze personen een belangrijke rol gespeeld in onze historie, en spreken ze nog, nadat zij gestorven zijn. In dit boekje! Dr. de Jong maakte nl. gebruik van de filmspiegel van de N.S.B., die in het archief gevonden is. Het zou ook moeilijk geweest zijn leidende figuren uit deze beweging te laten optreden in deze uitzending, afgezien van gevoelheden, want de meeste zijn gestorven. Blokzijl en Mussert zijn gefusilleerd, Van Genechten en Rost van Tonningen hebben zelfmoord gepleegd in de gevangenis. Voor zover mij bekend is van de leiders alleen Van Geelkerken nog in leven.

Uiteraard moet de schrijver ook de opkomst van de N.S.B. bespreken, en hij wijst dan op de reactie op de Eerste Wereldoorlog, hoe in alle landen na 1920 fascistische organisaties ontstaan, die het leidersbeginsel huldigen en een sterke staat wensen. Ook in ons land wemelt het dan van dergelijke organisaties, waarover

nog maar weinig licht is opgegaan. Bekende Nederlanders en leiders zijn in die partijtjes te vinden, voor kortere of langere tijd. De namen van Colijn en Gerretson zijn in dezen ook wel genoemd. Wie weet er het rechte van? Deze periode is nog nauwelijks „open" gelegd. In het Parool stond bij het verscheiden van Gerretson te lezen, dat deze in 1933 comparant was voor de notariële acte van oprichting van de Ned. Fascistenbond van Baars. Ook in R.K. kring, vooral in het zuiden, was belangstelling voor dit soort groepen; daar had Arnold Meyer met zijn Zwarte Front veel aanhang. De historicus van de V.U., Prof. Van Schelven, was daarvan een poos lid. De Groot-Nederlandse gedachte speelde in die partij trouwens ook een grote rol. Eén van die vele organisaties is de bekendste geworden: de N.S.B., die in de jaren 1935-1937 de grootste aanhang had. Dr. De Jong wijst er op dat vooral in de grote steden — Den Haag! — en in Drente en Limburg procentsgewijze de meeste leden woonden en dat het met name de middenstanders waren die toetraden. Het is immers de crisistijd, de tijd van de vele faillissementen. De auteur is een week na de uitzending op dit punt op de vingers getikt door de heer Algra, die in Nederlandse Gedachten van 6 mei 1961 een artikel hieraan wijdde. Algra zegt: De Jong wijst wel aan waar de „zwarte N.S.B.-plekken" zijn, maar geeft geen verklaring van het feit dat ze juist in de grote steden en in Drente liggen. Waren de teleurgestelde kruideniers en slaggers zo ongelijk verdeeld over het land? vraagt hij. Algra ontkent dat de groei van de N.S.B. behéerst werd door de sociale nood. De kern van de vraag is volgens hem deze: Wie heeft de akker toebedeeld, waarin de N.S.B.-propaganda het zaad zo gemakkelijk kon strooien? Daar raken we aan geestelijke factoren. „Wie naar de voorbereiding vraagt, die vindt in het antwoord een treffende waarheid. Deze waarheid, dat democratie op zich zelf geen bolwerk is tegen dictatuur. Dat democratie kan verworden tot een woord, tot een leuze, een formeel systeem, zonder geestelijke achtergrond. En wie dat heeft gezien, die komt dichterbij het probleem van de zwarte plekken. Hoe misten vele mensen daar een wezenlijke levenshouding, hoe was daar het zout smakeloos geworden, hoe had het geestelijk neutralisme het leven doen verkommen! Dit is de kern van het vraagstuk. Neutraliteit, nihilisme, en dan uitgeleverd aan de valse profetie".

Maar dan kan men Algra tegenwerpen: waarom zo weinig aanhang in andere provincies, als die statistieken juist zijn? Daar was dat neutralisme toch ook wel gepredikt! Wie een christelijke geschiedschrijving voorstaat zal het in principe met Algra wel eens zijn, maar daarbij het sociale element evenzeer in rekening gebracht willen zien als de geestelijke factor. Maar we mogen niet afdwalen naar de hof van de theorie der geschiedschrijving, al raken we hier wel een gewichtig punt aan.

Voor ons is er nog een andere vraag, en wel deze: waarom waren er relatief veel gereformeerden onder de n.s.b.-ers? Die vraag interesseert ons en daarop geeft noch De Jong noch Algra antwoord. Het is te hopen dat in het archief van de partij ledenlijsten bewaard zijn gebleven, die eens historisch-sociologisch onderzocht zullen worden. We mogen verwachten dat de auteur in zijn grote wetenschappelijk werk, waaraan hij al jaren werkt, breed aandacht schenkt aan de opkomst en groei van deze partij en haar vele zusters uit die tijd. Het is uitermate actueel, in andere landen en ook in eigen land. Men leze de dagbladen maar!

Nog even komen we terug op de bovengenoemde vraag en dan moet toch erkend worden dat de gereformeerde kerk een kerk was en is van vooral „middenstanders". Heeft de kerk in die vreselijke tijd van de crisis haar taak verstaan in de toenmalige sociale nood? Dat De Jong ongelijk heeft, kan ik niet inzien, wel dat hij eenzijdig is. Als we nagaan, hoe een man als Van Geelkerken n.s.b.-er geworden is, blijkt niets van een maatschappelijke „frustratie", hij was een man met een goede positie aan de griffie in Utrecht. Van Geelkerken was lid van de gereformeerde kerken en is eigenlijk de stichter van de partij, want hij heeft Mussert daartoe aangespoord in dec. 1931. Op de ledenlijst stond hij op de tweede plaats: hij was plaatsvervangend leider. Roskam, de boerenleider, was eveneens lid van onze kerken en auteur van de brochure: Het Calvinisme, de N.S.B. en de Gereformeerde Kerken. Het is toch maar nodig geweest dat de synode van de kerken in 1936 besluiten nam tegen deze partij en aanwijzingen gaf over de tuchtmaatregelen. Het is juist 25 jaar geleden, dat Prof. Schilder deze verdedigde in zijn befaamde brochure: Geen Duimbreed, waaraan Puchinger terecht aandacht schonk in zijn rubriek in de Rotterdammer (21 okt. 1961). Het leidersbeginsel en de totalitaire staat worden daarin op meesterlijke manier bestreden. De beginselen hing Van Geelkerken aan, en met volle overtuiging. In 1922 was hij al lid geworden van het Verbond van Actualisten, lees ik in het verslag van zijn berechting. Hij haatte de democratie en kwam op voor handhaving van het gezag. Hij wordt de grote propagandist en organisator

van de N.S.B. en richt in 1934 de Nationale Jeugdstorm op, die als devies meedraagt de woorden: Vreest God, eert de koning. Het kon de naam van een j.v. zijn! Is het op z'n minst niet opmerkelijk dat een gereformeerde deze organisatie opbouwt? Gereformeerden kunnen immers goed organiseren! Gelukkig straks ook in het verzet. Maar heeft zijn advocaat ongelijk als hij in zijn pleidooi opmerkt dat het niet zo vreemd is dat deze man aanhanger is geworden van het leidersbeginsel, omdat hij afkomstig was uit een milieu waarin hij Kuyper steeds de van God gegeven leider had horen noemen? We gaan hierop niet verder in, de bedoeling van het opwerpen van deze vragen is geen andere dan de bestudering van deze materie te stimuleren. Van de heer Algra verwachten we in het vijfde deel van zijn verschijnende werk een brede bespreking van deze vragen! Nu we hier de naam van Van Geelkerken genoemd hebben moeten we over hem nóg iets zeggen.

Pas in 1951 is over hem het vonnis geveld: levenslang. Enige jaren later is hem gratie verleend. Hij is een van de leiders, die schuld beleden heeft, men leest dit herhaaldelijk in het woordelijke verslag van zijn berechting, dat helaas niet meer is uitgegeven door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, daar in 1951 de belangstelling voor de processen verdwenen was. Maar dat is niet alles, schuld beleden had ook Van Genechten, die in een brief aan zijn advocaat schreef dat hij nu niet verder kon leven. Hij zag geen uitweg meer, maar Van Geelkerken wél. Deze vond de weg terug naar het Vaderhart, reeds in 1946. Uit het pleidooi van de advocaat Mr. Mathuyzen schrijf ik deze passage over: „in de loop van 1947 kreeg verdachte bezoek van de kerkeraad en dat zal voor hem wel het zwaarste verhoor zijn geworden, en aan het eind van april 1947 berichtte de kerkbode hier uit Utrecht, dat in de gemeenschap der kerk weer is opgenomen C. van Geelkerken, Wolvenplein 27". Het is Ds. De Goede geweest die hem trouw opzocht in de gevangenis; zijn naam wordt in het verslag genoemd. Tegenover de activiteit van de Roomse kerk waarover ons blad onlangs berichtte in verband met de overgang van Dr. Van der Vaart Smit, eens gereformeerd predikant, mogen we dit wel eens doorgeven. We moeten nu spreken over broeder Van Geelkerken.

In het tweede hoofdstuk vertelt de schrijver over het dagelijkse leven in de bezettingsjaren. Allerlei facetten passeren de revue: de persoonsbewijzen, de Duitse propaganda, de problemen van de voedselvoorziening, etc. Vele foto's illustreren dit verhaal. De beschrijving van het gewone leven van alle dag boeit in een historisch werk altijd. Natuurlijk zal in een volgend deel nog wel meer over deze gewone dingen geschreven worden. De hongerwinter is voor later bewaard en ook het onderduiken en het verzet krijgen een latere behandeling. Wanneer men daarover een boeiend boek zoekt, moet men kopen het onlangs verschenen werk: Den Vaderlandt Getrouwe, samengesteld o.l.v. Mathieu de Smedts en uitgegeven door de Arbeiderspers (288 pag., f 7,90.) Medewerkers zijn o.m. Dr. Buskes, Van Randwijk, Carmiggelt, Jef Last, Bibeb. In dit werk vertellen mensen wat ze zelf hebben meegemaakt als ondergrondse werker, b.v. als Nacht und Nebel-gevangene. Verder staan er korte, maar boeiende biografieën in over belangrijke personen uit het verzet. Dr. Buskes, zelf een dapper man in de oorlog, schrijft het hoofdstuk: Strijdende dominees, maar spreekt alleen over bekende hervormde predikanten. De titel deugt dus niet! Boeiend is het verhaal over een dorpspastorie in Limburg. Wat waren in die plaatsen een onderduikers! Natuurlijk ontbreken de levensbeschrijvingen van pater Titus Brandsma, Johannes Post en Vorrink niet. Wat een beginsel- en karaktervastheid bij deze mensen van drie verschillende levensovertuigingen. Het leven van Johannes Post zal bijna ieder van ons wel kennen uit de bekende levensroman van Anne de Vries, door Kok als pocket uitgegeven. Maar men leze in dit boek eens het hoofdstuk over Vorrinks strijd tot het uiterste en in plaats van het korte hoofdstuk over de Roomse geloofsheld Titus Brandsma de prachtige biografie die geschreven is door H. W. F. Aukes (1961). In dit boek lezen we dat de Nijmeegse hoogleraar moedig de Duitse maatregelen t.a.v. het onderwijs en de pers bestreed, in januari 1942 opgepakt werd en in juli 1942 in Dachau stierf. In alles was hij een christen, ook in het concentratiekamp: hij zegende zijn beulen. Deze man was de vriend geworden van de gereformeerde predikant Ds. Kapteijn uit Groningen, die ook van geen marchanderen wist. In het boekje over hem: Een Bloedgetuige der Kerk door R. van Reest en K. Schilder (1946) lezen we daarover niets. Daarom geven we enkele citaten uit de biografie: „In Amersfoort ligt ook het begin van een warme relatie met de jonge dominee Joh. Kapteijn uit Groningen, die deze mannen Gods vrijwel tot hun dood zal verbinden op de gezamenlijke kruisweg. Men bidt veel samen en Dr. Gunning verklaarde zich „heel dicht bij Titus in de beleving van de Una Sancta gevoeld te hebben"

(p. 258). In Kleef kwamen beiden waarschijnlijk in dezelfde cel te zitten. „Geloof niet dat hij (Ds. Kapteijn) water in de wijn deed in zijn gesprekken met Titus; daar waren beiden niet de mannen naar. Aalmoezenier Deimel zag, hoe innig het contact tussen hen was. Samen lazen en baden zij. Zij hebben dat stellig ervaren als een voorsmaak van de eenheid waar Christus om bad... Een Belgisch priester zou hen later in Dachau zien, de weinige dagen dat zij daar nog samen verbleven, en het heeft hem diep getroffen, hoe die twee met elkander omgingen, en hoe goed Titus Brandsma was voor de veel jongere predikant die hem als een vader beschouwde”. (p. 273-274).

Wanneer je zo'n prachtig boek leest, staat je helder voor ogen hoe weinig de gereformeerde geschiedschrijving over de laatste, donkere jaren te bieden heeft! Wij bezitten enkele schamele pogingen tot het schrijven van een levensbeschrijving van gevallen bestrijders van de toenmalige tijdgeest. De beste is nog die over Dr. R. J. Dam, een goed voorbeeld van teamwork. Toch mag men dit werk slechts als een aanloop zien! Wel moeten we hier nog vermelden het grote gedenkboek dat Ds. Delleman op verzoek van de synode der Gereformeerde Kerken heeft geschreven: Opdat wij niet vergeten (1950), een werk dat als we ons niet vergissen in onze pers weinig aandacht gehad heeft (alleen betrokken is geweest in de discussie over de „ethische crisis”), maar veel materiaal biedt. Ook dit werk is slechts een voorlopige studie, zoals Delleman zelf opmerkt in z'n voorwoord. We hopen dat Dr. De Jong in een van de volgende uitgaven ook het verzet van de kerken zal behandelen. De Herv. kerk en de Roomse Kerk hebben óók hun dikke gedenkboeken; Holwerda schreef na de oorlog ergens dat de Herv. Kerk beter gestreden had tegen de Duitse maatregelen dan de Geref. Kerken, dat zijn dus onze kerken!

Tenslotte nog iets over de laatste twee hoofdstukken van dit deel. Deze zijn aan de geschiedenis van Nederlands-Indië gewijd onder de titel: Nederlands-Indië bedreigd en De strijd in Indië. De auteur vertelt hoe de Nederlanders in Indië gekomen zijn en daar hebben gewerkt. Hij begint met een vluchtig overzicht om dan wat uitvoeriger te spreken over de tijd na 1900, de periode van de „ethische politiek” en van het opkomend en groeiend nationalisme. Niemand zal ontkennen dat beide met elkaar in verband staan. De Jong geeft een citaat van de fijne, anti-revolutionaire politicus, eens de vertegenwoordiger van de koningin in Indië, Idenburg. Deze schrijft aan Kuyper in 1913 „dat de inlander over zich-zelf en zijn omgeving gaat nadenken, het is het begin van zijn zogenaamd ontwaken. En dit behoeft volstrekt geen verwildering te zijn, maar het is het einde van het feit dat men deze mensen aan alle kanten plukken kan. We moeten ons daarover verheugen, al geeft het ons enige moeite. We hebben het dus gewild — althans het gezegd — en door ons onderwijs het bevorderd” (p. 134). Laat niemand die dit leest geprikkeld worden, nu ons laatste restje Nederlandse invloed in Azië is verdwenen. Feiten zijn feiten, en ieder die vóór de oorlog meeleefde, moet zich afvragen of hij er ooit ook maar aan gedacht heeft dat Indië eens zelfstandig zou worden. Zelfonderzoek in dezen is noodzakelijk! Eerlijkheid gebiedt ook te zeggen dat verschillende „zendingsmensen” vóór 1944 al „bezwaard” waren over de A.R.-politiek ten aanzien van Indië. Ik denk aan Dr. Bergema, in die tijd medewerker van de Reformatie van Prof. Schilder, die in die jaren zijn stukken schreef aan het adres van de A.R. Partij (na de verwerping van de motie-Soetardjo).

We krijgen van de feiten in dit boekje een objectief verslag, dat verder wordt aangevuld met getuigenissen van voornamelijk personen uit de toenmalige Indische regering, o.m. Dr. C. Nooteboom, Mr. Jonkman en Jhr. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer. Dit verlevendigt het betoog, vooral als de sluwe politiek van het steeds machtiger wordende Japan besproken wordt en mannen als Helfrich en Van Mook daarover uit eigen ervaring vertellen. In 1941 waagt Japan de grote sprong en begint het de strijd, zonder Amerika de oorlog te verklaren: het drama-Pearl Harbour. Nederland verklaart dan direct de oorlog, een trouw die karig is beloofd. In het laatste hoofdstuk leest U het aangrijpende verslag van onze laatste zeeoorlog, waaraan de naam van Doorman verbonden is, die met zijn mannen onderging in de Javazee. Ook overlevenden spreken in dit verslag, en de foto's niet minder. Dan begint het drama, dat heren als Soekarno gebruiken om de macht in handen te krijgen, en neemt de rassenstrijd een aanvang. Daarover zal de schrijver later meer moeten vertellen, maar wie daarover wil lezen, verwijzen we naar het grote werk: Nederlands-Indië onder Japanse Bezetting, een verzameling documenten en verklaringen, die door de Stichting Indië in de Tweede Wereldoorlog publiek zijn gemaakt (een uitgave van Wever, 2e druk 1961). In de reeks die wij hier bespreken zal het t.z.t. wel de aandacht krijgen die het verdient. Het wordt nu tijd dat we de opmerkingen die we naar aanleiding van De Bezetting ge-

maakt hebben afsluiten. We hebben er veel aandacht aan besteed omdat we menen dat dit een belangrijke reeks is, waaraan geen moeite gespaard is. Laat het in alle gezinnen te vinden zijn en in de lange rij van pockets op de boekenplank een goede plaats krijgen. Deze boekjes behoren tot de beste populaire geschiedswerkjes.

A. Plaatsman.

## PERSSCHOUW

### Over schorsing

In het Kerkblad voor Noord-Holland schreef Ds K. Doornbos over schorsingen het volgende:

Of een predikant schorsenswaardig is, kan niet bij meerderheid van stemmen worden uitgesproken. Wanneer het zonder hoofdelijke stemming niet overduidelijk blijkt, dat beide kerkeraden ten volle overtuigd zijn dat het niet anders kan, moet men niet tot schorsen overgaan. Ik geloof niet, dat er voor een kwade herder plaats is in het koninkrijk Gods, nu niet en ook niet in de eeuw die komt. Een vergadering, die een predikant schorst of afzet, moet wel weten wat ze doet. Daar heeft ze het levensgeluk van een medemens in handen en dat van zijn gezin. „De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid van de vader”, zegt de Heere. Maar de Heere zegt wel meer, dat de mensen naast zich neerleggen. Twintig, dertig jaren later zal het minste er niet kunnen zijn of men zal van de zoon zeggen: „Zijn vader was ook al zo'n raar heer. Die was predikant, maar ze hebben hem afgezet.”

De Heere heeft Zijn kerk bewaard voor een bundel wetten en reglementen. Hij geeft haar de Schrift en de wijsheid, die van boven is. Als wij de Schrift terzijde leggen, verliezen we de wijsheid, die van boven is. En alle scherpzinnigheid van kerkelijke rechtgeleerden kan ons dan niet baten. Toen het in de kerken van Galatië niet goed ging, kwam Christus niet met reglementen, maar met arbeid, opdat Christus weer gestalte kreeg in de leden der gemeente.

Dat is een goed woord.

Een schorsing is een verschrikkelijk ding. Ik wens die mijn ergste vijand niet toe.

Het is zeggen:

**In de Naam van Jezus Christus zeggen wij U dat gij een slechte herder zijt, onwaardig het woord Gods te prediken. Wij zeggen U daarmee tegelijk dat gij uitgesloten zijt uit het Koninkrijk Gods!**

In verband met schorsingen zei A. Janse eens: Ik huiver als ik er aan denk dat de schorsers eenmaal voor Christus' rechterstoel moeten verschijnen en dat Christus hen zal vragen: Was die geschorste geen kind van mij? En predikte hij niet Mij en de verlossing die Ik verwierf?

Het is ook zeer goed dat ds Doornbos er nog eens op wijst dat schorsingen over ontrouwe herders uitgesproken moeten worden met algemene stemmen.

Als een kerkelijke vergadering zich werkelijk gebonden heeft aan Gods Woord en de confessie en zo'n kerkelijke vergadering gaat b.v. schorsen met een kleine meerderheid is dat een verschrikkelijk ding. Dan is het enige wat zo'n vergadering mag doen:

In de eerste plaats: **in de schuld komen**, erkennen dat — uiteraard door eigen zonde — de Heilige Geest werd bedroefd, zodat Hij aan die vergadering niet geeft wat Hij aan zijn getrouwe ambtsdragers heeft beloofd namelijk de gave van de beproeving der geesten, waardoor de **gehele** vergadering met **volledige zekerheid** de rechtvaardigen en zondaars kan onderkennen en veroordelen.

En in de tweede plaats is nodig: het vurige, gemeenschappelijke gebed om ontdekking van de zonden in eigen kring en om meer licht in de in geding zijnde zaak.

Het waren de beste ambtsdragers, die er steeds op wezen, dat een zo dodelijk ernstig ding als tuchttoefening alleen met **algemene stemmen** mag geschieden.

Is men zover niet dan moet men blijven onderzoeken, en vooral **zichzelf** onderzoeken en smeken om krachtiger werking des Geestes.

Toen de Afscheiden broeders elkaar in Gods naam „verhieuwen” en maar raak schorsten, heeft Ds. Ledeboer in een kerkelijke vergadering op eens plotseling luide geboden: „Here bekeer ons”. Dat was toen en daar een goed gebed.

Later toen men door haat, nijd, wantrouwen de kerk had stuk geslagen kwam de bekering.

Maar wat hebben de Afscheiden leiders toen geklaagd over hun zonden en de onherstelbare schade die ze aan Gods zaak hadden aangericht!

Ze hebben toen niet gepocht over de Af-

scheiding! Neen ze hebben b.v. bij monde van Lindeboom gezucht dat als God niet genadig was geweest de Afscheiden Kerken vernield zouden zijn geworden door.... de Afscheidenen zelf.

Zullen onze kinderen eenmaal hetzelfde moeten belijden van de vrijgemaakte kerken?

### Het berouwde God

In het Kerkblad voor Overijssel en Drente schreef Ds Waagmeester:

En toen God dat zag, berouwde het Hem over het kwaad dat Hij bedreigd had hun te zullen aandoen, en Hij deed het niet.

Zó is onze God! En dit staat in de Bijbel, opdat we ook hieruit God zouden kennen. Opdat we weten, wie de HEERE is: een genadig en barmhartig God, lankmoedig, groot van goedertierenheid en berouw hebbend over het kwaad.

Daar moeten we ook maar geen punt van discussie van maken, en zeggen: Eigenlijk heeft God geen berouw; het is maar een mensvormige wijze van spreken.

We moeten hieruit de HEERE leren kennen. Hij is niet de Onvermurwbare, zoals de mensen Hem soms voorstellen. Hij zegt niet: Zó heb Ik het besloten, en wat de mensen nu ook doen, dit gaat door. Zijn raad is geen noodlot.

De HEERE heeft geen berouw als een grillig mens, op wie je niet aan kunt. Maar Hij heeft berouw naar Zijn Woord. Dan komt Hij terug op wat Hij eerst had gezegd. Daar is b.v. een volk, waarover Hij in Zijn goedheid gesproken heeft: Ik zal het bouwen en planten. Maar als dat volk dan niet hoort naar Zijn stem, dan heeft Hij berouw over het goede waarmee Hij had gezegd het te zullen weldoen. Of daar is een volk, waarover Hij in Zijn toorn gesproken heeft: Ik breek het af en Ik verdelg het. Maar als dat volk zich dan van zijn boosheid bekeert, dan heeft Hij berouw over het kwaad dat Hij het dacht aan te doen (Jer. 18 : 7-10).

Naar dat woord deed Hij met Ninevé. De prediking van Jona was geen loos alarm. God méende het, wat Hij in Ninevé liet breken: Nog veertig dagen, en dan wordt Ninevé ondersteboven gekeerd. Maar toen Hij zag, dat ze zich bekeerden van hun boze weg, berouwde het Hem. En Hij deed het niet.

Inderdaad hiervan moeten we maar geen punt van discussie maken.

We moeten ook maar niet proberen dergelijke Schriftwoorden te „vertalen”.

Want dat is altijd verarming.

Bovendien we kunnen wat het vertalen betreft nooit anders doen dan vertalen van de éne **menselijke** taal in andere **menselijke** taal. En we kunnen menselijke „begrippen” alleen maar verklaren door andere „menselijke” begrippen.

En laten we niet vergeten: **iedere** vertaling van de taal van de Heilige Geest is verarming.

C. V.

### OVER CATECHISMUSPREDIKING EN KERKPOLITIEK.

In het blad van de „Confessionele Vereniging” in de Hervormde Kerk schreef Ds. C. Batenburg een artikel over de Catechismusprediking. Via De Rotterdammer neem ik daaruit het volgende over.

In het begin van het jaar 1963 hopen we het vierhonderdjarig bestaan van de Heidelbergse Catechismus te gedenken. We kunnen dankbaar zijn dat de Generale Synode van onze kerk op dit jubileum wijst en hoopt dat dit jubileum zo breed mogelijk gevierd zal worden.

Ik wou dat de Generale Synode van onze kerk nog een stap verder ging. Dat zij niet alleen de prediking uit de catechismus aanbeveelt, maar dat alle predikant-leden een verklaring afleggen dat zij in het vervolg heel trouw uit de catechismus zullen preken. Dat mogen we toch verwachten van een synode die zegt dat zij handelt „in gemeenschap met de belijdenis der vaderen”.

En dan mogen we nog iets anders verlangen: dat alle predikanten van onze kerk in gemeenschap en in overeenstemming zullen preken met de drie formulieren van enigheid.

Iedere predikant in onze kerk is daartoe verplicht. De gereformeerde bondsdominee moet preken in overeenstemming met de drie formulieren van enigheid. Doch ook de confessionele, de middenorthodoxe en de vrijzinnige moeten dit doen.

Onze kerk heeft een confessioneel karakter. Het poneren van deze stelling heeft niets te maken met partijschappen. Kerkelijk is confessioneel in de zin van de belijdenis der kerk en niet van een of andere bond of vereniging.

Ik denk in dit verband aan een woord van Prof. Haitjema wat onze taak moet zijn in onze kerk in verband met groepen die dit confessionele karakter van onze kerk niet erkennen: „wij moeten het zwaar beslagen raam van onze

belijdenisgeschriften schoonpoetsen." Dit geldt ook voor onze catechismus!

We zijn allen heel dankbaar voor de prachtige artikelen die Prof. Haitjema aan de catechismus heeft gewijd. Daarmede kom ik bij iets waar ik terloops reeds op doelde: de catechismus is een leerboek dat in de prediking moet worden behandeld.

Dat was de bedoeling van de opstellers. En we zien dat dit door onze kerk van meet af ter harte genomen is. Al spoedig schrijven de kerkorden de catechismuspreek voor. Zo ook de Dordtse Kerkorde van 1619. Bestaat deze verplichting nog in onze dagen? Helaas niet. Tot grote schade van het gemeentelijk leven.

Globaal kunnen we zeggen dat in geref. bondsgemeenten en confessionele gemeenten wel regelmatig uit de catechismus gepreekt wordt. In midden-orthodoxe gemeenten gebeurt het spaarzaamlijk: in vrijzinnige gemeenten nooit.

Velen beweren dat de catechismuspreek uit de tijd is en de mens van vandaag niets zegt. Dat laatste is een pertinente leugen. Ik wilde dat men ook in vrijzinnige en midden-orthodoxe gemeenten eens trouw uit de catechismus ging preken.

De vraag rijst: hoe deze willekeur in onze kerken gekomen is. Velen zullen zeggen: het reglement van 1816. Dit is beslist niet waar. Dit reglement handhaafde de verplichting om uit de catechismus te preken.

Weet u van wanneer deze vrijheid dateert? Vanaf 1 april 1864. Tot die datum bestond de verplichting om en uit de catechismus te preken en om in iedere dienst een gezang te laten zingen. Met ingang van die datum is deze verplichting vervallen en werd het gebruik aan de vrijheid van de predikanten en kerkeraden overgelaten.

Weet u wat nu zo merkwaardig is? Dat deze dingen volkomen onbekend zijn in de gemeente. En ook bij de predikanten. Een paar jaar geleden vertelde ik aan een collega het verloop van deze affaire en hij zette grote ogen op. Ik heb mijn gegevens opgediept uit de Handelingen van de Synode der Ned. Herv. Kerk uit de jaren 1854-1863. Bij de index komt u telkens deze combinatie tegen: Catechismus en Evangelische gezangen of: Evangelische gezangen en catechismus. In die jaren kwam van vrijzinnige zijde verzet tegen de verplichte catechismuspreek en van gereformeerde kant verzet tegen de verplichting om in iedere dienst een gezang op te moeten geven.

Weet u wat er toen gebeurd is? Toen hebben de gereformeerden medegewerkt om de kerk nog verder los te maken van de belijdenis. De gereformeerden hebben toen tegen de vrijzinnigen gezegd: jullie vrij van de catechismus en wij vrij van het gezangboek. Ik noem dit met één woord verraad!!! Dat was in de tijd dat minister v. d. Brugghen van gereformeerde zijde van verraad beschuldigd werd.

Ook een man als Groen van Prinsterer schijnt geen oog te hebben gehad voor het verraad dat zijn geestverwanten in de kerk jegens de belijdenis der kerk hebben gepleegd door met de modernen deze koehandel aan te gaan. Nimmer heeft Groen één woord van protest laten horen. Hij heeft althans geen protest bij de Synode ingediend.

Mogelijk kunnen de notulen van de oprichtingsvergadering van de Conf. Vereniging enig licht op deze zaak werpen. In ieder geval hebben de gereformeerden na die jaren meegehouden dat de kerk nog verder van haar grondslag vervreemde.

Deze dingen moeten eens wijd en zijd bekend worden en niet langer bedekt blijven onder de mantel der liefde of der berekening. Het is hoog tijd dat iedereen in onze kerk met deze trieste affaire op de hoogte komt.

## VAN HIER EN GINDS

### Heidelbergse Catechismus 400 jaar oud

De 400ste verjaardag van de Heidelbergse Catechismus zal in 1963 vallen en er zijn plannen gemaakt voor de publicatie van een speciaal boek om dit feit te onderstrepen. Het zal een internationale uitgave zijn, want de schrijvers die er aan meewerken komen uit Duitsland, Zwitserland, Frankrijk, Nederland, de Verenigde Staten van Amerika, Zuid-Afrika en Indonesië. Leden van het uitgevend comité zijn prof. Berkouwer, Amsterdam; Director Rudolf Grob, Zurich en Pastor W. A. Langenohl, Reydt en dr. L. Coenen Neviger, beiden uit Duitsland.

### Bijbelverspreiding

Door de 23 bijbelgenootschappen, die samenwerken in de United Bible Societies werden in 1959 in totaal 29.538.068 bijbels en bijbelgedeelten verspreid. Dit betekent in vergelijking met 1958 een toename van ruim 3 miljoen exemplaren. Hoewel het hier om zeer grote aantallen gaat, mogen we niet vergeten, dat het merendeel

van deze miljoenen bijbelboeken zijn, zoals evangeliën, en dat de bijbelgenootschappen zeker het dubbele aantal bijbels en bijbelgedeelten zouden kunnen verspreiden, als er voldoende gelden waren.

### Uit de Communistische heilsstaat

Sinds 1956 is in Hongarije de abortus wettelijk toegestaan. Blijkens officiële gegevens, zo luidde het Amerikaanse The Banner mee werden in de eerste drie maanden van 1962 50.000 gevallen van abortus geregistreerd. In dezelfde periode werden 33.000 geboorten aangegeven. In vele gevallen werd geen reden voor deze abortus opgegeven. Dikwijls zei men dat men wenste te sparen voor een huis of een auto! Het blad schrijft dat de eigenlijke oorzaak van dit huiveringwekkend verschijnsel ligt in de combinatie van armoe, materialisme onderdrukking en communistisch atheïsme.

## KERKNIEUWS

**Bedankt** voor Gramsbergen-Lutten a/d Demvaart: D. Berghuis te Grotégast-Gerkesklooster Strobos.

**Beroepen** te Gees: R. Hoogsteen te Garrelweer.

**Kerkbouw Zwolle.** De plannen voor kerkbouw hebben een vastere vorm aangenomen. De tekeningen zijn door de kerkeraad goedgekeurd en opgezonden naar Den Haag. De grond is reeds aangekocht en als het wachten op de beslissing van de autoriteiten niet te lang duurt kan spoedig met de bouw worden begonnen. Op 22 nov. wordt een verkoopavond gehouden ter versterking van het bouwfonds.

**Buitengewone P.S. Friesland.** De classisvergadering van zaterdag jl. van de kerken in het ressort Dokkum besloot medewerking te verlenen tot het bijeenroepen van een buitengewone Particuliere Synode ter behandeling van het appél van de kerk te Murmerwoude tegen het classisbesluit van 8 sept. jl. i.z. de schorsing van ds. J. v. d. Schaft.

De classis besloot om de redactie van het rondschrijven dat zou uitgaan aan alle kerken (i.z. rechtzetting van uitlatingen van ds. v. d. Schaft) in handen te stellen van de commissie van destijds.

**Zeist.** Bij de kerkeraad kwam het verzoek in van de kerkeraad van Soest medewerking te willen verlenen teneinde de gemeenteleden te Soesterberg te bewegen zich bij de kerk van Soest aan te sluiten, opdat dan het beroepen van een predikant aldaar mogelijk zou worden. De kerkeraad alhier sprak uit, voor alsnog geen termen aanwezig te achten de gevraagde medewerking te verlenen.

**Ds. J. Agema,** die negen maanden in de gevangenis te Pontianak heeft doorgebracht is in goede welstand in ons land gearriveerd. Ds. Agema arbeidde sedert 1950 op West-Borneo. Bij het uitroepen van de republiek Indonesia weigerde hij de vlag uit te steken omdat hij het gebeuren een revolutionaire daad achtte. De autoriteiten hebben hem deswege gevangen gezet. Ds. Agema zal met zijn gezin zijn verlof doorbrengen in het midden van de zendende kerk van Drachten. Over het toekomstig arbeidsveld van ds. Agema zal nog nader moeten worden beslist.

**Ds. M. Doornbos** te Ten Post (Gron.) heeft bedankt voor het verzoek om zich beschikbaar te stellen als reserve-legerpredikant.

**Ds. P. van Gorp** predikant van de Free Reformed Church in Australië, die met verlof in ons land vertoefde, is als boordpredikant met de Zuiderkruis weer naar zijn standplaats te Fremantle in West-Australië teruggekeerd.

**Ds. J. F. Wijnhoud.** Aangezien het verlof van drie maanden in zijn toestand geen verbetering heeft gebracht, heeft ds. J. F. Wijnhoud te Den Helder emeritaat aangevraagd om gezondheidsredenen. De classis Alkmaar-Zaandam heeft hem dit op de meest eervolle wijze gegeven met ingang van 1 oktober j.l. Ds. Wijnhoud werd 29 jan. 1917 geboren, studeerde aan de Theol. Hogeschool te Kampen en werd 16 april 1945 te Middelstum in zijn ambt bevestigd. Hij diende de kerken van Breukelen en Haarlemmermeer-O.Z. en verbond zich 15 januari 1956 aan de kerk van Den Helder.

### VERHOUDING CHR. Geref. EN GEREFORMEERDEN

De synode van de Chr. Geref. Kerken kwam tot een uitspraak over de samenspreking welke tussen haar deputaten en die van de synode van Assen werden gevoerd. Volgens „Kerknieuws” kwam de synode tot een uitspraak waarin zij constateerde, dat bij de gehouden samenspreking tussen deputaten van deze kerken en van de geref. kerken (vrijgemaakt) „een belangrijke

mate van overeenstemming is gebleken ten aanzien van Schrift en belijdenis, al kwam ernstig verschil openbaar in de wijze, waarop bepaalde door de kerk beleden schriftuurlijke waarheden worden verstaan”. De Chr. Geref. synode besloot „op grond van de schriftuurlijke roeping tot eenheid en in overeenstemming met de belijdenis van onze kerken en conform de akte van afscheiding, deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders op te dragen in overleg met deputaten van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) wegen te zoeken die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden.” Deze uitspraak viel met eenparigheid van stemmen.

### ADRESSEN

**Voorschoten:** adres diakonie: Ir H. Hulshof, de Bussylaan 14, Voorschoten.

**Vlaardingen:** W. Geukema, Prins Hendriklaan 2, tel. 01898 - 4802.

### NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

#### in Holland.

Dit is napraterij. Wij weten het. Hebt U het ook gelezen? Dat „ingezonden” van ds. C. G. Bos te Zwolle. Zolang er gestreden wordt is het niet de tijd voor uitbundig vreugdebetoon. Daar wordt ook niet om gevraagd. Wel mag worden gezegd dat wij blij zijn met deze onverwachte medewerker, Mét ds. Bos zetten wij de actie voort tot aan de eindstreep.

De eerste reactie op het indringende woord van de Zwolse pastor kwam uit... Zwitserland. Het was een brief, welke onderstreept werd met een bankbijet van Zw. frs. 100,-. Bij inwisseling werd er f 83,20 voor ontvangen.

Verder kwamen er enkele ander giften binnen. Er is nog meer te verwachten. Een diaken verklapte mij, dat men, hoewel het gevraagde bedrag reeds bijgedragen was, besloten had aan de kerkeraad voor te stellen nogmaals een niet onbelangrijk bedrag over te maken.

#### „De kat is uit de boom”,

zeggen wij tegen hen die eerder besloten eerst de ontwikkeling maar eens af te wachten. Je kunt nooit weten. Nu kan niemand meer toeschouwer blijven. Laat het spoedig eenzaam worden aan de kantlijn. Laat ieder zich tot medewerken geroepen weten.

Welk een feest het dan kan worden hebben wij ervaren op een cursusavond van de gezamenlijke verenigingen te Berkel. Men heeft ons wel eens gesproken over die-stroeve-Berkelaren. Wij hebben ze heel anders leren kennen. We hebben elkaar verstaan. Waaruit dit bleek? De gehouden collecte kon niet in een enveloppe of portemonnaie. De actetas moest er aan te pas komen om er de f 272,85 in te storten. Ook de correspondent was zichtbaar tevreden, want hij mocht een aantal nieuwe contribuanten noteren.

#### „Het duurt wel lang”

was een opmerking, welke ons via Tanah Merah bereikte. Vervuld, die we zijn van de Nieuw Guinea politiek, heeft het daarmee toch niets te maken. Nee, dáár denkt men aan het tehuis. Men wil ons wakker schudden, opdat het gevraagde bedrag toch maar spoedig bijeen komt. Dit is ook de wens van de zuster die schrijft: „dat de Here het in ons aller hart wil geven om hieraan (het tehuis) mede te werken, nu Hij ons daartoe de gelegenheid schenkt”. Dit is ook de mening van de zuster van 86 jaar, die via vrienden een bedrag aan ons liet overhandigen.

#### Het vervolg

komt over veertien dagen. Voordien zijn de kerken ingelicht omtrent het thans definitief geworden plan en zullen wij ook U dit laatste nieuws vertellen.

#### Verantwoording tot 22 oktober 1962:

Ontvangen van kerken f 189.388,17  
Ontvangen van particulieren f 39.139,18

Over de afgelopen periode werd van de kerken ontvangen een bedrag van f 7.567,28 en van particulieren f 814,62.

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

### Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★  
Periodieken  
Boekwerken  
Handeldrukwerk